

ליאור פנחס

כִּי טוֹבָה חֶכְמָה מִפְּנִינִים

(משלי ח, יא)

לנשואים בלבד

ליאור פנחס

כִּי טוֹבָה חֶכְמָה מִפְּנִינִים

(משלי ח, יא)

לנשואים בלבד

ראש ישיבת מרכז הרב, חבר מועצת הרבנות הראשית

२०८

1927

זה סדר טהור, כאילו לא היה שום

Weyher

אם כי יחזיק עמוק רפסית הנכרת אולם
מבט מן הים, ייחודי ונפרד שמשקל של אדם בציף מנו שלל 92' הנה

אייר תשפ"ב

בס"ד

לידידי היקר הרב ליאור פנחס שליט"א
השלום והברכה

בימים אלו, ימי טהרה לקראת חג השבועות, כמו שאומרים לאחר ספירת העומר: "כדי לטהרנו מקליפותינו ומטומאותינו, כדי שיטהרו נפשות עמך ישראל", נתגלגל זכות על ידך לקיים מה שכתוב "יבואו טהורים ויתעסקו במעשה טהורים" (תנחומא פרשת צו), לברר ע"פ המקורות והמסורות שע"פ רבותינו בכל הדורות, את דעתם בסוגיות שונות שבטהרת בית ישראל, לעומת דעות של חדשים מקרוב באו, המביאות להחלשת הנהגות הטהרה בישראל. וכל המעיין בקונטרס יראה שדבריו מבוססים במסורת הפסיקה וההלכה, לבלי סור ימין ושמאל, מתוך כוונה טהורה, דבר הנצרך במיוחד בדורנו זה, שבו מתגברת הקדושה להיות "מוסיפים והולכים", וכנגדה הכוחות הנגדיים, ועל ידי תגבורת של "מעלין בקודש" נביא לכך שלא יהיו מורידין בקודש. וכזה ראה וקדש, שבענייני הלכה יבוררו הדברים ממקורותיהם, ללא צורך במכתבים וגילויי דעת בעלמא. ואשריך שבירתת מקחם של צדיקים.

ובעזה"י נזכה להרמת קרן התורה והיראה ותרבה הדעת - זה סדר טהרות - כמים לים מכסים.

בתודה ובברכה,
יעקב שפירא

גם כי איני עוסק בפסיקת הלכה, אולם חבר אני לכל אשר יראוך,
ובפרט שמעריבים שמו של א"מ זצ"ל על מה שלא עלה בדעתו.
הנ"ל

מוסדות בית המדרש
אלון מורה

א' אייר תשפ"ב

הרב אליקים לבנון שליט"א
רב השומרון
ראש הישיבה
ורב היישוב אלון מורה.

בס"ד

לכבוד

הרב ליאור פנחס

שלום וברכה,

ראיתי את עבודת הקודש אשר עשית, בקונטרס "כי טובה חכמה מפנינים", אשר קיבצת הערות והשגות ישרות, ממקורות של רבותינו הפוסקים אשר ממימיהם אנו שותים. הערותיך והשגותיך הנם הערות צודקות ואמיתיות, ומכוונות לאמיתה של תורה, בבחינת "תורה שיש לה בית אב". ראוי שתלמידי חכמים יעיינו בהערותיך, ויתנו את לבם שלא לשגות בפסקי הלכה, במיוחד טהרת המשפחה, שהקלקול בהם חמור ונוגע באיסורי כרת. יישר כח!

תחזקנה ידיך, ויפוצו מעינותך חוצה!

וע"ז באתי עה"ח

הרב אליקים לבנון

ב"ה

Micha Halevi
Chief rabbi Petach-Tikva
סיון התשפ"ב

מיכה הלוי
הרב הראשי לפתח-תקוה

לכבוד
הרב ליאור פנחס שליט"א

החיים, הברכה והשלום.

יישר כחך על חיבור הקונטרס "כי טובה חכמה מפנינים". קונטרס בדבר מסורת מנהג כל הדורות בענייני טהרת המשפחה.

על כך אצטט ממרן הב"י טור או"ח סימן תמג סע' א "... דהא אפילו דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם (פסחים נ ע"ב) כל שכן בדבר זה שכל חכמי ישראל אוסרים אין דבריו של בעל המאור שהוא יחיד עומדים בפני רבים ועוד שהוא דבר שפשט איסורו בכל ישראל לפי שאבותיהם פסקו הלכה כדברי האוסרים". עכ"ל הב"י באיסור של איסור הנאה מחמץ לפני הפסח.

ק"ו בנידון דידן שלפי בירור הדברים אין הוכחה שיש יחיד המתיר בדברים המדוברים. על כן מצוה לפרסם הקונטרס ברבים לאפרושי מאיסורא שלא יתירו במקום האסור.

בברכת התורה והטהרה

מיכה הלוי

לשכת הרב: חובבי ציון 37 ת.ד. 613 פתח-תקוה 4936255
משרד: 03-9051533 • 03-9051530 • דוא"ל: Rabanut.pt@gmail.com

דוד דודקביץ'

רב הישוב יצהר וראש ישיבת "רועה ישראל"

בעזרת ה' יתברך

אייר תשפ"ב

לכבוד הרב החשוב ליאור פנחס שליט"א,

מורה הוראה ומו"צ, חו"ב, אשר תורת אמת בפיהו,

ברכת שלום טובה וברכה.

אמנם מר איננו זקוק למכתבי זה כלל, כאוחז בשיפולי גלימתם של זקני מורי ההוראה שליט"א, אשר את מעיינות תורתם אנו שותים, וכבר באו עמו בכתובים לגלות דעתם, בדבר הקונטרס החשוב ששלח אלי, לברר את אמיתתה של תורה בעניין הלכות טהרת המשפחה, כדי לקיים את דברי הנביא 'הָרִימוּ מִשּׁוּל מִדְּרָךְ עַמִּי'.

אולם מפאת חשיבות העניין והתקלה החמורה שעלולה לפגוע ח"ו בקדושת בית ישראל, בענייני הלכה למעשה בשאלות כה חמורות, וגם ההבנה המוטעית שיוצאת מכך 'בהלכות דעות' מהי השקפה הנכונה והמקובלת על דרכי הפסיקה בישראל, על כן מצטרף אנכי, זעירא דמן חבריא, לדברי כל הרה"ג החשובים שליט"א, מעתיקי השמועה ומסורת הפסיקה המקובלת. לברכו על פעלו החשוב, ועל דבריו הנכוחים שעברתי עליהם, להעמדת התורה על תילה, למען אמיתתה של תורת אמת, וְקָרָא לָךְ גֶּדֶר פֶּרֶץ.

מתוך תפילה מעומקא דליבא שדבריו החשובים והנכונים, יפעלו את פעלם הטוב לגדור פרצות עמי, ולוואי וגם יגרמו לתיקון הנצרך, למען תוה"ק ולמען קדושת מחנה ישראל.

הכותב וחותם לכבוד תוה"ק וטהרתן של ישראל קדושים

דוד דודקביץ'.

ג'יורא ברנר

ראש בתי המדרש 'הלכתא'
רב ומו"ץ ברחובות

בס"ד אדר ב תשפ"ב

לתלמידי חביבי העוסק בעומקה של הלכה תדירא ותורתו מעידה עליו שעדיין לגדולות, הרב ליאור פנחס שליט"א

האמת שבקשתך ממני לתת לך הסכמה לקונטרס שכתבת היא מתמיה, משום שאחרי שקיבלת הסכמתם של גדולי וזקני ההוראה ממילא מה לתבן אצל הבר, ולא לי להיות שר המסכים על פרסום אמתה של תורה, וממילא אין בכוחי לתת הסכמה על הנכתב אלא רק עדות על הכותב שליט"א.

וזאת ביכולתי להעיד על ידידי הכותב שליט"א שזכיתי שהיה מלומדי בית מדרשו שנים רבות עוד מתחילת דרכו בלימוד תורה, וזוה שנים רבות הוא עוסק בתורה בעמל ובהתמדה, והסגויות נלמדות אצלו בעומק העיון הדק היטב וזכה משך השנים להוציא מתחת ידו סולת נקיה, ואשרי שזכיתי שאתה מתלמידי, ובעז"ה עוד נזכה לראותך מורה לרבים בתורת אמת.

וע"פ בקשתך למדתי את רוב דבריך, וראיתי שכדרכה של תורה בחרת לברר לפני יושבי אוהלים בצורה עיונית ועניינית את הסגויות הנדונות ולהראות לפני כל יודעי דת ודין את גודל הסכנה והטעות, ושמתני מאוד לראות בדבריך משנה ברורה והלכה ברורה במקומם, ושזכית לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כפי הדרך המסורה בידנו.

והוספי ואומר שזוכה אני מזה שנים רבות לשתות ממימיהם הטהורים של רבים מגדולי ההוראה בדורנו, וכששאלתי כמה מהם על סוגיא דידן נזעקו מאוד על הדברים, ואין זו הדרך בא הלכו גדולי הפוסקים דור אחרי דור בבירור ההלכה לאמיתה, וכל פסיקה צריכה שתהיה לה בית אב וד"ל, ואשריך שזכית לברר את הדברים כדרכה של תורה בבירור דברי הראשונים וגדולי האחרונים ולהביאם לפני גדולי הפוסקים כנ"ל, וזו היא הדרך ילכו בא והמעשה אשר יעשו.

ויה"ר שהשי"ת יערה עלינו רוח טהרה ויזכנו לכוון לאמיתה של תורה לאורך ימים ושנים, ונזכה בקרוב לקיום הפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים הראנו נפלאות".

החותם בברכת אהבה רבה

ג'יורא ברנר

"כך שמעתי משמיעה ואבטליון ר' זעירה בשם ר"א **כל תורה שאין לה בית אב אינו תורה."** (ירושלמי פסחים פרק ו הלכה א)

"משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים..." - כך עוברת התורה מדור לדור במסורת. זאת התורה ריחה לא נמר לעולם, וכבר נאמר במדרש רבה (וארא, פרשה ו ס' א): "אמר לה הקב"ה שלמה ואלף כיוצא בו יהיו בטליון וקוצה ממך איני מבטל".

מאמר זה נכתב בצער גדול לבקשתם של רבים, ובכללם רבנים, מורי הוראה ומדריכי חתנים, שביקשו להבין על מה ולמה יצא קצפם של כל גדולי הרבנים¹ מכל המגזרים והגוונים בנוגע לספר 'פניני הלכה' - טהרת המשפחה.

אין מטרת מאמר זה בכדי לפגוע אישית באדם כלשהו מישראל חלילה. טרם כתיבת שורות אלו נעשו אין-ספור ניסיונות להידבר עם מחבר הספר, תלמידיו ועוזריו, כבר לפני למעלה משנה, הן מצדי הקטן והן מצד רבנים גדולים ונכבדים. ניסיונות אלו לא הועילו דבר.

המטרה היחידה העומדת לנגד עינינו היא לאפרושי מאיסורא, ולהראות את הדרך בה ישכון אור, אורם של גדולי רבותינו הפוסקים עמודי העולם אשר באורם נראה אור ואת מימיהם לבדם אנו שותים. ותו לא מיד.

אִם-לֹא יִתְדַעֵי לָךְ הִיפָּה בְּנָשִׁים צְאִי לָךְ בְּעֶקְבֵי הַצֶּאֱן וְרָעִי אֶת-גְּדִיתֶיךָ עַל מִשְׁפְּנוֹת הָרָעִים.
 (שיר השירים א ח)

סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר
 ליאור פנחס

1 ביניהם הראשול"צ הגר"ש עמאר, הגר"א נבנצל, הגר"ד ליאור, הגר"מ מזוז, הגר"י אריאל ועוד רבנים גדולים ועצומים.

"הלא לך למינדע דהקב"ה וכל בי מתיבתא עילאה משדרינ
 לך שלם, נבאי מהימני, תנאי, אמוראי, רבנן סבוראי, גאונים,
 פסקנים - כולהו מברכי יתך כד את עסיק במילהון ומכוון
 יתהון, כמה עלמין מדזעזעין לקול נעימו דהנהו ברכאן,
 שאלין ואמרין מאי האי, משיבין ואמרין האי הוא ריש
 מתיבתא רבא דארץ ישראל, פסקנא רבא דארץ ישראל,
 מחברא רבא דארץ ישראל, **יוסף** המכונה **קארו**, דמלך מלכי
 המלכים חפץ ביקרו, כולהו מתיבין ואמרין בריך יהא למארי
 עלמא."

(**מגיד מישורים**, פרשת ואתחנן)

"...וקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל האמור
 במטבע הקצר **שולחן ערוך והגהת רמ"א**. ולדעתי אין
 ספק כי הכל בכתב מיד ה' השכיל על ידם, כי קושיות
 רבות שהקשו עליהם אחרונים ותירצו בדרך חריף ועמוק,
 וכמו כן כללו במתק וקוצר לשונם דינים הרבה, ולאין ספק
 שלא כוונו להכל כי איך היה אפשר לרב המלאכה מלאכת
 שמים שהיה עליהם, ומי הוא הגבר שיעשה חיבור על כל
 התורה לקוח מכל דברי הראשונים ואחרונים ולא יכבד
 עליהם מלאכה מלאכת שמים, רק רוח ה' נוססה בקרבם
 להיות לשונם מכוון להלכה בלי כוונת הכותב, וחפץ ה'
 בידם הצליח. ולכן ח"ו לומר 'קים ליה' נגד הכרעת המחבר
 ורמ"א... וכן ראוי להורות בלי פקפוק.."

(**אורים ותומים**, קיצור תקפו כהן, ס"ס קכג)

אנו עפר ואפר בפני רבותינו הפוסקים, עמודי העולם אשר באורם נראה אור, ואת מימיהם
- לבדם - אנו שותים.

בספר **'פניני הלכה - הלכות טהרת המשפחה'** אנו עדים ל'פסיקה' שלא כדרך ההלכה ומסורת
הפסיקה המסורה לנו מדורות, ו'פסיקה' החלוקה על דברי רבותינו הפוסקים, בבחינת "ואת
אחרונים - אני הוא". לעיתים מדובר בקולות שהפוסקים סמכו עליהם רק בשעת הדחק
גדולה ובדיעבד, ולא כהוראה לרבים לכתחילה; אולם לעיתים מדובר ב'חידושים' שאין להם
שום מקור בהלכה, הם הפך דברי רבותינו הפוסקים, איסורי כרת חמורים².

מאמר זה יתחלק לשנים: החלק הראשון יעסוק ב'היתר' של דימום במקרה של 'ספק מכה',
בניגוד לדברי הפוסקים³; והחלק השני יסקור דוגמאות נוספות של 'היתרים' מפוקפקים
המנוגדים להוראת הפוסקים.

2 כנגד הספר התפרסמו ביקורות רבות, נזכיר כאן את הביקורות של **רבני מכון פוע"ה** (המופיעה באתר
המכון), של **רבני בית הוראה 'יחווה דעת'** (עקרי דבריהם יובאו כנספח בסוף המאמר), של **הרב שמואל
אריאל שליט"א** שהתפרסמה ברבעון 'המעין' (גיליון 239 - תשרי תשפ"ב [סב, א], עמ' 108-113,
ובגיליון העוקב עמ' 110-114), ושל **הרב יצחק לוי** ('העדרות הלכתיות על ספר פניני הלכה - טהרת
המשפחה', ניתן לקבל במייל yitzle12@gmail.com). כמה מהדוגמאות המובהקות שהביאו, נידונו
גם במאמרנו.

3 המאמר פותח בנושא זה, מרחיב בו ומייחד לו פרק שלם, בשל חומרתו - מדובר בחשש כרת, ובדבר
מצוי ושכיח.

חלק ראשון תליה ב'ספק מכה' בבדיקה פנימית

נפתח בסוגיית 'ספק מכה' בדם הנמצא בבדיקה פנימית (וכן דם הנמצא אצל בעלת התקן-תוך-רחמי).

להלכה, אשה היודעת שיש לה מכה (= פצע) באותו מקום, תולה שהדם הנמצא בבדיקה פנימית יצא ממקתה (נדה סו.). ונחלקו הפוסקים האם ניתן לתלות במכה דווקא כאשר ידוע שהמכה מוציאה דם, או שניתן לתלות במכה גם כאשר לא ידוע שדרכה להוציא דם⁴.

מחבר הספר (בכמה מקומות) מוסיף קולא נוספת (מעבר לדעה המקילה הנ"ל): גם כאשר אין ידיעה על מכה, אלא שישנה אפשרות וסיכוי כלשהו (ואפילו סיכוי קטן, כדלהלן) שיש מכה באותו מקום, די בכך, לדבריו, בשביל לתלות בה ולהתיר עד-בדיקה מלא בדם (עד שיעור ראיית וסת) הנמצא בבדיקה פנימית.

למשל, לגבי אשה שהלכה לבדיקה רפואית, כותב המחבר (ז, ז, עמ' 153): "כאשר יצא דם בעקבות הבדיקה, כל זמן שהבדיקה לא התבצעה בעונת הווסת - טהורה. מפני שיש לתלות ולהניח שמדובר בדם שאינו מטמא, הואיל והוא דם מכה שיצא מפצע או חתך שנוצר בבדיקה".

נשים לב: מדובר באשה שעברה בדיקה רפואית וגינאלית, ולדעת המחבר, אם היא מוצאת דם (ואפילו בבדיקה פנימית) לאחר בדיקה רפואית שגרתית (בנרתיק), גם אם לא חשה כאב והרופא לא העיד על פציעה כלשהי, הרי היא יכולה, לדבריו, לתלות אותו במכה, כלומר, להניח שמדובר בדם שיצא מפצע שנוצר בבדיקה הרפואית. זה הגיוני? האם יש איזשהו בסיס הלכתי ל'הוראה' מחודשת זו⁵?

4 עיין טור ושולחן ערוך יו"ד קפז, ה-ז, ובמפרשים; וראה בספר אוצר הלכה, מהדורת 'עוז והדר' תשע"ו, סי' קפז, ה, אות סג, עמ' קמא-קמב, שסיכמו את הדעות.

5 הרב שמואל אריאל שליט"א, ראש כולל הלכה בישיבת ירוחם, העיר על הדברים: "האם אכן הסברה נותנת שכל אשה שעברה בדיקה שגרתית שכזו נכנסת לגדר סביר של 'בעלת מכה'? דומה שהמציאות אינה מעידה על כך. האם פסיקה זו מגובה בראיות מן הפוסקים? ב'פניני הלכה' לא הוזכר אף פוסק שהקל בכגון זה, וגם בהתכתבות עם אנשי מכון הר ברכה, כאשר ביקשתי מקור התומך בכך, לא הובא מקור כזה" ('המעין', גיליון 240 - טבת תשפ"ב [סב, ב], עמ' 110-111).

יש להדגיש, כי לא מדובר ב'קולא מחודשת' (שלא מוזכרת בפוסקים) בדין שהוא רק מדרבנן, אלא בדבר שלפי הפסיקה המקובלת במסורת הדורות הינו חשש איסור דאורייתא שעונשו כרת.⁶

ונציג דוגמאות נוספות ל'היתר' עקרוני זה:

המחבר כותב (ח, יא והערה 14, עמ' 178) עצה לכלה - להוציא בתוליה באצבע ולאחר מכן לתלות בפצע כל דם שיש לה **אפילו אחר תשמיש**: "ככל אופן אם תראה דם לאחר החיבור יש להחשיבו בדם מכה", כלומר, אף שאין כלל ודאות למכה, מחשיב זאת המחבר למכה שניתן לתלות בה את הדימום.

והוסיף וכתב (ח, יב והערה 15, עמ' 180) שאם רופאה הסירה את כל הבתולים ובתשמיש לאחר מכן נמצא דם (ומשמע שם, שאפילו אם נמצא הדם על עדי הבעל) - האשה מותרת, שמה יש לה מכה ("יש לתלות שהוא דם פצע מדפנות הנרתיק, ולא מהבתולים"). **ודחה בהינף ידו דברי כל הפוסקים**, ובהם **האגרות משה** (יו"ד ח"א ס"ס פז) **וטהרת הבית** (ח"א י, ט, והדברים מפורשים בשו"ת יביע אומר ח"ד יו"ד סי' י ס"ק ז, ע"ש).

בהמשך לקו זה, הוא מתיר בספר (ב, יד והערה 16, עמ' 55-56) - לכל אשה **בעלת התקן-תוך-רחמי** - כל דם שיימצא בעד-בדיקה **בבדיקה פנימית** ואפילו **בשבועה נקיים** (עד שיעור ראיית וסת), כל זמן שיש לה התקן.⁷ חרף מחלוקת הרופאים⁸ מהו מקור הדימומים המצויים אצל נשים בעלות התקן-תוך-רחמי - האם הוא מהרחם (והוא כווסת) או מפצע בנרתיק (שנגרם מחמת ההתקן).⁹

6 מפני שיש ספק אם האשה הרגישה ביציאת הדם.

7 לנושא הספציפי של דימום אצל אשה בעלת התקן-תוך-רחמי נתייחס בע"ה להלן, וכעת נתמקד בנושא הכללי של דם הנמצא על עד **בבדיקה פנימית**, במקרה שבו **אין** לנו **ידיעה ודאית** על מכה, אך ישנה **אפשרות וספק** שמה נוצרה מכה מחמת סיבה כלשהי.

8 ראה להלן עמ' יא.

9 המחבר (שם, עמ' 56) מתיר אף דימום אצל נשים בעלות התקן-תוך-רחמי-**הורמונאלי** (כגון 'מירנה' וכדומה), אף שכמות הדימומים בהתקנים אלו גבוהה פי כמה מאשר בהתקן רגיל, וברור שדימומים אלו ברובם המכריע נגרמים בשל ההורמונים, ולא בשל פצע (ראה בחוות הדעת של מכון פוע"ה, במאמרו של הרב שמואל אריאל שליט"א, עמ' 110, ובחוות הדעת של הרב דניאל הלוי גודיס שליט"א; ועיי' להלן הערה 24).

במאמר בעיתון 'בשבע'¹⁰, שנכתב מיד לאחר הדפסת הספר, הגדיל המחבר לעשות וכתב שיש להקל אפילו כאשר יש רק סיכוי קטן שהדם בא מחמת מכה: **"אפילו יש סיכוי של עשרה אחוזים בלבד שהדם שנמצא בבדיקה פנימית הוא מחמת פצע שהתקן גרם ברירית הרחם - טהורה"**.

אך האמת היא שאין כל מקום להקל בכך, ונבאר את הדברים:

א. כפי שהוסבר לעיל, הפוסקים נחלקו **במקרה שידוע שיש מכה**, ואין ידוע אם היא מוציאה דם, האם ניתן לתלות בה או לא, אך **אין** לתלות דם הנמצא **בבדיקה פנימית** כאשר יש ספק האם יש שם בכלל מכה. **תליית דם הנמצא בבדיקה פנימית בספק מכה - זו המצאה שלא קיימת בפוסקים!**

אדרבה, יש מקורות רבים לאסור ספק מכה בבדיקה פנימית, נציין רק למעט מהם:

1. שו"ת **נודע ביהודה** (מהדורה קמא יו"ד סימן מו): "דעל כורחנו לא התיר מהרא"י אלא שהייתה מכה ידועה שהיה הוכחה שיש מכה"¹¹.

2. **שולחן ערוך הרב** (יו"ד סי' קפז, ה, ס"ק כג): "אבל אם אין ידוע לה שיש לה מכה גמורה פשיטא שאינה תולה... ולא עוד אלא שאפילו בכתמים אין תולין אלא בידועת שיש לה מכה ולא בספק... וכל שאין ידוע שיש לה מכה גמורה הרי זה כספק אם יש לה מכה כלל".

3. **חכמת אדם** (שער בית הנשים, כלל קי סעיף יא): "...דזה מיירי דווקא בידועת שיש לה מכה רק שאינה יודעת אם מוציא דם...", וכדברי הנודע ביהודה הנ"ל.

4. שו"ת **רבי עקיבא איגר** (מהדורה קמא סימן סא): "אם כן בנידון דידן דלית לה מכה מבוררת אין צד להקל".

10 בטורו 'רביבים', 'בשבע' גיליון 949, ז' בתמוז תשפ"א.

11 והן אמת שבשו"ת **שאלת משה** (שערי טהרה, שער פד פרק ד סוף ס"ק א, עמ' רב) הבין בדברי **הנודע ביהודה** (תניינא יו"ד סי' ק) שבספק מכה אפשר להקל, ע"ש, אך הדברים אמורים רק **בכתם** (ולא בבדיקה פנימית) ובאשה בעלת וסת קבוע (דבר שאינו מצוי בזמנו). (וגם, דברי 'שאלת משה' - אינם מוסכמים, ורבים מהאחרונים נקטו בכוונת הנודע ביהודה הנ"ל, שכאב הוי 'חזקת מכה', ולא 'ספק מכה').

5. שו"ת **בית שלמה** (חלק י"ד ב סימן ז): "...דדוקא באם ודאי יש לה מכה, רק שהספק הוא אם הדם מהמקור או מהמכה, בזה קאמר הרשב"א דטהורה משום שבחזקת טהורה עומדת, אבל באם יש לה ספק אם יש לה מכה, אדרבה מצד חזקת הגוף אמרינן שלא נולד בה מכה כמו במומין ואינך".

6. שו"ת **מהר"ם שיק** (י"ד סימן קצח): "וכל זה ביש [לה] מכה, אבל להוכיח דיש מכה לפי הנראה לי לא שמענו להתיר אפילו בדרבנן, כיון דחזקת הגוף עדיף וכוודאי חשבינן ליה ואפילו בדרבנן לא תלינן".

ב. אמנם, בשולחן ערוך (י"ד קפז, ז) כתוב: **"אם כל זמן שהיא בודקת בכל החורים והסדקים אינה מוצאה כתמים, כי אם במקום אחד בצדדים, יש לתלות שממכה שבאותו צד בא"**. ומשמע בפשטות¹² שאשה המוצאת דם בבדיקה פנימית בכל פעם במקום מסוים, יכולה לתלות במכה. אך נידון זה הוא בגדר **"חזקת מכה"**¹³ (ולא **"ספק מכה"**), כלומר, במקרה זה ישנה הוכחה לכך שיש לה מכה המוציאה דם, שהרי לא סביר שאשה תמצא תמיד דם דווקא בנקודה מסוימת בצדדים (של הנרתיק)¹⁴, אם

12 ביארנו את דברי השולחן ערוך כדעת מקצת מהאחרונים (עי' תשובת הג"ר יצחק הורוביץ זצ"ל, ראב"ד אה"ו, בשו"ת נודע ביהודה מהד' קמא י"ד סי' מד, ד"ה ועתה אגלה; אבני מילואים תשובה כג, ד"ה אמנם לענין: שולחן ערוך הרב י"ד סי' קפז ס"ק לג ובקו"א ס"ק ט; ערוך השולחן י"ד קפז, סה-סו; וראה גם בהערה הבאה), המקלים בדין זה; אך **אחרונים אחרים** מבארים שהדברים אמורים רק באשה שיש לה מכה ואינה יודעת אם מוציאה דם (עי' נודע ביהודה שם סי' מו, ד"ה ומעתה אחרי, ובהמשך הדברים, הובא בפ"ת שם ס"ק לז; חכמת אדם בית הנשים קי, יא, הנ"ל; שו"ת רע"א מהד' קמא סי' סא הנ"ל; אמרי ברוך י"ד קפז, ז; חוות דעת שם חידושים ס"ק כ וביאורים ס"ק ז וש"נ) או באשה שיש לה קצת כאב (עי' סד"ט שם ס"ק כ וש"נ). וע"ע מחצית השקל ודרכי תשובה שם, וש"נ. וראה 'אוצר הלכה', סי' קפז, ז, אות פה-פז, עמ' קנד-קנז, שאספו דברי האחרונים בזה.

13 ראה **ביאור הגר"א** שם אות יט: "אף לדעת המרדכי שמצריך שתדע שמכתה מוציאה דם - זה מוכיח כמו מכה הידוע כו"; **פלת** שם סוף ס"ק ח: "...ש"מ דכהאי גוונא [שבדקת ואינה מוצאת כתמים כי אם במקום אחד] הוי ודאי [מכה] מוציאה דם, וכמו שכתבנו לעיל [ס"ק ה] באריכות". (וראה גם במקורות הנ"ל).

14 בדימוס רגיל הדם יוצא מפתח המקור לנרתיק, וממילא עשוי להימצא במרכז הנרתיק, ולהגיע לכמה צדדים ומקומות בקפלי העור שבנרתיק. והעובדה שהדם נמצא תמיד רק בנקודה מסוימת בדופן הנרתיק (ולא עבר לשום נקודה נוספת) מלמדת שיש שם פצע (ש"ריטה עדינה), שרק המגע של העד בפצע זה מוציא ממנו דם.

[ראה **תירומת הדשן** (ח"ב-פסקים וכתבים, סי' מז, הובא בב"י שם): "...דלכאורה פתח החדר לפרוודור

לא שיש לה פצע בנקודה זו (והדברים מפורשים גם בשו"ת **קנה לך חבר** סימן קכב), [וגם בזה החמירו חלק מהפוסקים]. אבל אם יש רק סיבה **שעלולה** לגרום לפצע (ספק מכה) ואין שום אינדיקציה שאכן היא נפצעה, לכל הדעות, **אין** די בכך בכדי להתיר אשה שמצאה דם בבדיקה פנימית לבעלה.

לסיכום: לדעת **כל הפוסקים**¹⁵, אין מקום לתלות במכה **בבדיקה פנימית**, אלא כאשר

באמצע פרודדור הוא, ובבדיקת שפופרת... אם נמצא דם בראש המכחול בידוע שהוא מן המקור, ואם לא - בידוע שהוא מן הצדדים. משמע שאם ידוע שנמצא לצדדים - טהורה. וא"כ בנידון דידן, שבשום פעם אינה מוציאה רק במקום אחד מן הצד, דיש הוכחה דלאו מן החדר בא אלא מן המכה שבצדדים". וראה גם **שו"ת רע"א** הנ"ל (מהד' קמא, ס' סא), ד"ה גם יש לומר. ובשולחן **ערוך הרב** שם (י"ד ס' קפז, ז, ס"ק לב) הוסיף: "שפתח החדר באמצע פרודדור, וכשיוורד ממנו לצדדים היה יורד פעם לצד זה ופעם לצד זה" (או עכ"פ היה מרטיב מקומות שונים בקפלי העור הסמוכים זה לזה ונוגעים זה בזה, ועל כורחנו שאין הדם יוצא אלא ע"י לחץ העד כשנוגע במכה זו).]

15 ישנו יוצא דופן אחד: **הש"ך** (י"ד ס' קפז ס"ק כ) כתב בדעת **המרדכי** (דלהלן הערה 28), שאפילו בלא מכה ניתן לתלות בדם מן הצדדים (שנוצר מחמת דוחק התשמיש), ומ"מ, כתב הש"ך (שם). **שניתן לסמוך על כך רק במקום עיגון**, דהיינו בכדי שלא לעשות את האשה לרואה מחמת תשמיש' (שאסורה לבעלה לעולם וחייב לגרשה), אך ודאי שאם אין לה מכה ידועה, **היא טמאה מהדם וצריכה לשבת שבעה נקיים להיטהר**, שכן שאר **כל הפוסקים** (רש"י, רמב"ם, רמב"ן, רשב"א, טור ועוד) חולקים על דברי המרדכי וסוברים שאין לתלות שמדובר בדם טהור אלא שיש מכה ידועה. ע"ש.

ועי' **פתחי תשובה** שם ס"ק כז שדין רואה מחמת תשמיש זהו איסור מדרבנן בלבד (לרוב הפוסקים). (ונראה פשוט שרק מחמת סיבה זו הקל הש"ך, יעויין **ש"ך** י"ד ס"ס רמב פלפול בהנהגת הוראת איסור והיתר, ד"ה עוד נראה, ושם אות ב, ונקודות **הכסף** י"ד ס' רצג סוף ס"ק ב, ודו"ק. שוב ראיתי שכ"כ להדיא בשו"ת **נודע ביהודה** מהד' קמא י"ד ס' נא, שכל מה שהקל הש"ך הוא ברואה מחמת תשמיש, שאיסורו מדרבנן, ע"ש).

ועוד, שכבר כתבו המפרשים (ראה **כסף משנה** פ"ד מהל' איסורי ביאה הכ"ב, ובית **יוסף** י"ד ס' קפז, ב, הובא **במעדני יום טוב** נדה פ"י ס' ג אות ג ובפרישה שם ס"ק ט (וע"ש בט"ז ס"ק ז); שו"ת **הב"ח** (הישנות) ס' פג, ד"ה ואם כן נ"ד; **תורת השלמים** ס' קצ ס"ק א; **שב שמענתא** ו, ו-ז; שו"ת **חת"ס** י"ד ס' קמב ד"ה אבל האמת; ועוד רבים) שרוב נשים אינן רואות מחמת תשמיש. וא"כ כשאשה (בעלת וסת קבוע) רואה בשעת תשמיש שלא בשעת וסתה, מסתבר טפי לתלותה במכה מאשר בתשמיש ודו"ק (עיין **חכמת אדם** בית הנשים קי, ו; שו"ת **בית שלמה** י"ד ח"ב (כרך ג-ד) ס' י). (ואכן **בסד"ט** י"ד ס' קפז ס"ק יד כתב בטעם הש"ך הנ"ל בדעת המרדכי, שהוא מחמת שלא מצוי כלל שאשה תראה מחמת תשמיש).

[יש לציין, שהסבר הש"ך בדעת המרדכי איננו מוסכם כלל. למשל, החוות **דעת** שם (ביאורים ס"ק ו) השיג על הש"ך מכמה סוגיות, וכתב שאי אפשר שהמרדכי סובר כך, ע"ש. וכ"כ עוד אחרונים (כמובא בסד"ט ובפלת' שם).]

ישנה **ידיעה** על מכה (= פצע או שריטה), או הוכחות ואינדיקציות ברורות המעידות על מכה (לדעת המקלים), **ולא** די בכך שישנה **אפשרות** שתיווצר מכה (**ספק** מכה).

ג. בזמן האחרון החלו תלמידי המחבר לתרץ את 'פסיקותיו' אלו בטענה, שהמחבר סומך על דעת בעל '**נטע שעשועים**' וסיעתו¹⁶ הסוברים שדם הנמצא בבדיקה פנימית (כאשר האשה **בטוחה** שלא הרגישה ביציאת הדם) - אוסר מדרבנן בלבד¹⁷, ע"ש. ובדם האוסר מדרבנן בלבד, כדוגמת כתמים, ניתן לתלות גם ב'ספק מכה' (לשיטת חלק מהפוסקים)¹⁸.

אולם גם הפוסקים (ה'נטע שעשועים' וסיעתו) שכתבו שדם הנמצא בבדיקה פנימית אינו אוסר מהתורה, טעמם משום שמאחר והיא אומרת **בוודאות** שלא הרגישה -

לסיכום: מדובר בשיטה יחידאית (הש"ך בדעת המרדכי, בניגוד לשאר הראשונים והפוסקים), שיש סמכו עליה במקום עיגון (ש"ך), ורק לעניינים שהם מדרבנן, ובצירוף שרוב נשים אינן רמ"ת (וכנ"ל); ויש שחלקו וטענו שאין כלל שיטה כזו.

16 שו"ת **נטע שעשועים** (לרבי צבי הירש קרא זצ"ל, ראב"ד בוטשאטש, יו"ד סי' כא; וראה **לחם ושמלה** סי' קפג ס"ק ב וסי' קצ ס"ק ב, שהסכים עמו). כמוכא בספר **טהרת הבית**, ח"א סי' א הערה ה, עמ' כ-כא, ובקצרה בשו"ת **יביע אומר** (ח"ז יו"ד סי' יג אות ב וז; ח"ח יו"ד סי' טז אות א), ע"ש.

17 ולשיטתם חומרת הגמרא (נדה נז): והראשונים (רמב"ם פ"ט מהל' איסורי ביאה ה"א, ועוד) בבדיקה פנימית היא רק כאשר לא שמה לב לדקדק בהרגשתה, שאז יתכן שהדם יצא בהרגשה אך היא חשבה שזו הרגשה מחמת הבדיקה (אך בזמן שהקפידה לשים לב היטב לתחושותיה, ובטוחה שלא הרגישה ביציאת הדם - טומאתה רק מדברי חכמים, מפני שלא הייתה הרגשה).

18 וגם לדבריהם קשה להבין איך סמכו ע"ז להקל, שהרי יש כאן **ספק ספיקא לחומרא**, שכן דעת הרבה אחרונים שסתם דם הנמצא בבדיקה פנימית אסור מהתורה (וראה שו"ת **הר צבי** יו"ד סי' קנב ד"ה הנה מש"כ, שמסקנת הפוסקים שדם הנמצא בבדיקה פנימית חשוב כוודאי דאורייתא; וע"ע שו"ת **דור בת עמי** סי' ז), וגם אם נניח שאין כאן אלא חשש דרבנן, מ"מ יש אומרים שגם בכתם אין תולים אלא כשיש ודאי מכה (כפי שהובא לעיל מדברי **שולחן ערוך הרב** יו"ד סי' קפז, ה, ס"ק כג). וכ"ז אפילו לדבריהם, אבל כבר נתבאר למעלה שעצם ניתוח זה לא נכון, ויש להחמיר בזה גם לשיטת המקלים.

[וכל זה מלבד שיש בזה גם כמה צירופים להחמיר, ובהם דעת הסוברים שאין לתלות להקל במכה שברירית הרחם (וראה **תשובות ונהגות** ח"א סי' תצז; וע"ע שו"ת **יביע אומר** ח"י יו"ד סי' יז וש"ג, **ספר פוע"ה** ח"א, יד, ט, עמ' 167-166, ו**אמונת עתיד**, גיליון 129 - תשרי תשפ"א, עמ' 137-136), וכן דעת הסוברים שבזמננו שדרך הנשים לראות בלא הרגשה - טמאה מדאורייתא אף בלא הרגשה (ראה **קובץ תשובות** ח"א סי' פד וש"ג, **הערות במסכת שבת** טז: אות ח, שם סה. אות יד, **אשרי האיש** יו"ד ח"א פרק יח וש"ג).]

איננה טמאה מן התורה¹⁹, אך נימוק זה אינו שייך אלא באשה היודעת הרגשה מהי ואומרת שלא הרגשה בוודאות (שבזה דיברו ה'נטע שעשועים' וסיעתו), אולם נשים שלנו אינן יודעות להרגיש פתיחת-פי-מקור וזעזוע-הגוף בשעת יציאת הדם, וממילא לגביהן לא שייך לומר שדם שנמצא בבדיקה פנימית אוסר רק מדרבנן מחמת שלא הרגשה, דאימור ארגשה ולא אדעתה (כלשון הגמרא נדה נז:). מה גם שאפילו הרמב"ם הפוסק²⁰ שבכל התורה הכלל "ספיקא דאורייתא לחומרא" הוא רק מדרבנן, ומהתורה כל הספקות מותרים (לבד ממקום שחייב אשם תלוי על ספקו), כותב (פ"ט מהל' איסורי ביאה ה"א) לגבי דם הנמצא בבדיקה פנימית, שחזקתו שהגיע בהרגשה²¹.

וכבר כתב כן בשו"ת יביע אומר (ח"ט או"ח ר"ס קז ס"ק א): "**בזמנינו נודע לנו שיש נשים רבות שלא מרגישות כלל בשעת וסתן ואינן יודעות הרגשה מה היא, ולא להאמינן אפשר לסמוך כשאומרת ברי לי שלא הרגשתי, לכן נכון להורות להן שיעשו שאלת חכם, והיה ה' עם השופט**" ע"ש.

ובנוסף, יסוד טענה זו איננו ברור כלל. שכן, אפילו בנשים שבימי חז"ל, שהרגישו פתיחת-פי-מקור, ואפילו לדעות שבדיקה פנימית אוסרת רק מדרבנן (אם ברי לה שלא הרגשה), מ"מ לא ברור כלל שדין בדיקה פנימית לגמרי ככתמים (שבהם לא אמרו חכמים אלא להקל, כדברי ר"ע בנדה נח:), וי"ל שבדיקה פנימית חמורה טפי²²,

19 כלשון ה'נטע שעשועים' בסיום תשובתו הנ"ל (דף טז, ד' עמ' 37), ד"ה כלל העולה: "כלל העולה מכל מ"ש, דבנידון שלפנינו, אם בכל פעם שבודקת ברור לה שאינה מרגשת דבר, ספק דרבנן הוא ולקולא..." ע"ש. בדבריו מפורש שניתן להקל דווקא באומרת ברי שלא הרגשתי.

20 ראה הרמב"ם פ"י מהל' כלאים הכ"ז (וע"ש במקורות וצינונים שבמהדורת פרנקל), פ"ט מהל' טומאת מת הי"ב, פ"ח מהל' איסורי ביאה ה"ז (וע"ש ג"כ בפט"ו הכ"א והכ"ט, ובספר המפתח), ר"פ טז מהל' שאר אבות הטומאות (ה"א), [וראה גם פ"ח מהל' שגגות].

21 האחרונים (סדרי טהרה, ס' קצ א"ס ד"ה וכבר כתבתי, ובחידוד הלכות נדה נח: ד"ה מסוגיא דריש פירקין; שו"ת נודע ביהודה מהד' קמא יו"ד ס' נה ד"ה אבל לפע"ד; שו"ת מהר"ם שיק יו"ד ס' קפד ס"ק ג; ועוד) הוכיחו מכמה סוגיות בש"ס, כדברי הרמב"ם, שחזקת דם הנמצא בפנים (בנרתיק) בחזקת שבא בהרגשה. וע"ע שו"ת יועץ יוסף יו"ד ס' צב ואכמ"ל. [וראה שו"ת הרשב"א (החדשות מכת"י, ס"ס צט, ד"ה הוא חכם ויבן): "דודאי כל שראתה שלא בהרגשה טהורה... אבל דם שראתה בבדיקה טמאה, דכיון שהרגשה בעד טמאה, שהיא ודאי הרגשה אלא שהייתה תולה הרגשתה בהרגשת העד..."].

22 וראה שו"ת רע"א (מהד' קמא ר"ס פא): "...ל"מ מה דמקילין בכתמים, היינו בכתם דעלמא דמצאה חלוקה וסדינה מלוכלכים, בזה אף במכה שבמקור תלין להקל... אבל בראייה דמגופה בוודאי בלא הרגשה, כמו בנידון דידן דמשמשה בעד הבדוק, י"ל דלא מקילין כולי האי".

ולא מצאנו שהתירו בה אלא באשה שישי לה מכה, ולא בספק שמא יש לה מכה.

גם בשו"ת **נטע שעשועים** בסוף תשובתו הנ"ל¹⁶ (דף טז, ג עמ' 37); ד"ה העולה מכ"ז) כתב: "...ולפי זה בנידון דידן, אם אינה מרגשת [פתיחת פי-מקור] כלל... ודאי אינו אלא דרבנן, וספק דרבנן הוא. **וכל זה היינו כשאינה רואה כי אם אחר הכאב [ש] על ידי המכה**, והבדיקה אינה מצערתה כנ"ל, **דבלי כאב ומכה אינו בגדר ספק כלל**, כמ"ש בשו"ת פני יהושע שם [ח"א יו"ד סי' א], **משום דרוב דמים מן המקור בעינן הוכחה ורגלים לדבר** [שנפצעה], וכפי שכתב הפני יהושע שם בתשובה".

דימום בנוכחות התקן-תוך-רחמי

ד. נעבור לנושא דימום הנמצא בבדיקה פנימית אצל בעלת התקן-תוך-רחמי.

השימוש בהתקן-תוך-רחמי גורם לעיתים להארכה של הווסת, וכן לדימומים בין וסתיים. כפי שהוזכר לעיל, ישנו ויכוח בין הרופאים על מקור הדימומים (שלא בשעת הווסת) המצויים אצל נשים בעלות התקן-תוך-רחמי. **מהם משערים** שהדם נובע מפצע שההתקן גורם לקרום הפנימי של הרחם, **אחרים מעריכים** שריבוי הדימומים נובע לרוב משינוי רמת ההורמונים בגוף (ובפרט בהתקן-תוך-רחמי-הורמונאלי), **ואחרים טוענים** שההתקן גורם ללחץ על רירית הרחם ונוצר נמק מקומי, שהוא תופעה מקבילה למה שקורה בזמן הווסת (ספר פוע"ה, ח"ג, מהד' ה'תשע"ט, עמ' 408-406). **דברי הרופאים בזה הן בגדר הערכות והשערות של מומחים (ואינן מהוות 'עדות ראיה').**

בשנה האחרונה (תשפ"ב), פרסם הרב **אריה כץ** שליט"א ממכון פוע"ה מאמר 'דינו של דימום מהתקן תוך רחמי', ובו נכתב כי **"תוצאות ביניים של מחקר רפואי שנערך בימים אלו ממש"**²³, **מוכיחות שברוב המקרים של דימום לא סדיר בנוכחות התקן תוך רחמי, אין שום עדות לפגיעה שההתקן גורם לדפנות הרחם**" (אמונת עתיד, גיליון 133 - תשרי תשפ"ב, עמ' 124).

23 במחקר רפואי-הלכתי שנערך ע"י הרב אודי יפרח הי"ו ובהכוונת מכון פוע"ה, בשיתוף המרכזים הרפואיים 'הדסה' בירושלים ו'שיבא' בתל-השומר, בשנים האחרונות (ועדיין הוא בעיצומו), מתברר שברוב המקרים, **אין אפשרות** מציאותית לתלות את הדימום בפצע (רבני מכון פוע"ה, במאמר הנ"ל בהערה 2).

לפי מה שנתבאר לעיל, שאין שום מקום לתלות במכה **בבדיקה פנימית** אלא כאשר ישנה **ידיעה ודאית על מכה**, או כאשר ישנה אינדיקציה ברורה למכה (לדעת חלק מהאחרונים). **נמצא** אם כן, מאחר וכיום עדיין לא ברורה באופן ודאי ומוחלט סיבת הדימומים הבין וסתיים המצויים לעיתים אצל נשים בעלות התקן-תוך-רחמי, וקיים **ספק** האם כל התקן-תוך-רחמי פוצע את הרחם בהכרח, אין שום מקום להתיר דם הנמצא בבדיקה פנימית ולתלותו במכה.

בניגוד לדברים ברורים אלו, המחבר כותב בספר (ב, יד, עמ' 55): "אשה שיש ברחמה 'התקן תוך רחמי' למניעת הריון" ומצאה דם, "לאחר שהווסת הסתיימה ופסקה בטהרה, **גם אם הדם נמצא בבדיקה פנימית**, כל זמן שאינו מרובה כדרך וסת, ניתן לתלות שהוא דם שיצא מפצע שנגרם על ידי ההתקן".

והמחבר מסביר (שם הערה 16, עמ' 56) שהדברים אמורים **גם בהתקן הורמונאלי**²⁴, "למרות שבעקבות ההורמונים הרירית נעשית דקה ונוטה לדמם, עדיין ישנה אפשרות שההתקן פצע את הרחם או עורר תגובה דלקתית שגרמה לדימום מחמת פצע, וממילא דינה כדין אשה שיש לה מכה שיכולה להוציא דם, שאם זו לא שעת וסתה יכולה להקל. ובתנאי שמדובר בדימום מועט, שאינו יכול להיחשב כווסת קל, שכן לעיתים בעקבות ההורמונים יש בווסת פחות דמים".

ה. עד כה הוסבר שאין כל אפשרות לתלות דם הנמצא על עד בבדיקה פנימית אלא כאשר ידוע שיש לאשה מכה, ומסיבה זו **אי אפשר** לטהר דם הנמצא בבדיקה פנימית אצל

24 התקן-תוך-רחמי-הורמונאלי (= המפריש פרוגסטרון, ללא אסטרוגן) זהה במבנהו להתקן רגיל (וממילא גם הסיכוי לפציעה ברירית הרחם שווה). בכל זאת, בהתקן הורמונאלי מצויים הרבה יותר דימומים בין-וסתיים (בעיקר בתקופה הראשונה לאחר ההתקנה; נטילת גלולות משולבות למשך כחודשיים-שלושה בתחילת תקופה זו, עשויה לצמצם את כמות הדימומים). בנוסף, הדימום הרגיל בנוכחות התקן הורמונאלי לרוב שונה באופיו מהדימום בנוכחות התקן רגיל (בדימום שנראה בעל אופי שונה, גם המחבר מסכים שאין להקל, אך דבר זה לא נכתב בספר). לעומת זאת, בהתקן רגיל (לא הורמונאלי) משך הווסת ארוכה יותר (ראה **ספר פוע"ה**, ח"ג, מהד' ה'תשע"ט, עמ' 380, ובמקורות הנ"ל בהערה 9).

[ישנן גלולות למניעת הריון המכילות פרוגסטרון, ללא אסטרוגן, המיועדות בעיקר לנשים מניקות. גלולות אלו גורמות לדימומים וכתמים חוזרים ונשנים אצל חלק ניכר מהנשים. מכאן שנטייל פרוגסטרון, ללא אסטרוגן, גורמת לדימומים, גם כאשר אין שום גוף זר שעלול לפגוע ברחם ולפצוע (הרב יצחק לוי, במאמרו הנ"ל בהערה 2, עמ' 15)].

אשה שעברה בדיקה רפואית (אלא אם יש הוכחה שנפצעה), או אצל אשה שברחמה מונח התקן-תוך-רחמי (אלא אם רופא ראה פצע ברחמה ע"י מיכשור), או אצל כלה לאחר הסרת הבתולים, משום שבכל המקרים הללו לא ברור שיש פצע (אע"פ שיתכן שנוצר פצע, לא די בכך בכדי לתלות בו את הדימום ולהתיר את האשה).

אך יש להוסיף, **שלגבי דימום בנוכחות התקן-תוך-רחמי הנידון חמור עוד יותר**²⁵, וזאת משלוש סיבות:

1. ההלכה היא שאשה היודעת שיש לה מכה, ומצאה דם, ואיננה יודעת אם הדם הוא דם נדה או דם מהמכה, טהורה, מפני שיכולה לתלות (=להניח) שהדם הוא מהמכה. והטעם שניתן לתלות במכה²⁶ (ועכ"פ במכה שאין ידוע שמוציאה דם)²⁷ בדם הנמצא **בבדיקה פנימית**, כתבו הפוסקים²⁸ שהוא מחמת חזקת 'אין אורח בא אלא בזמנו'. כלומר, אע"פ שיש לנו ספק אם מדובר בדם נדה או בדם מכה, יש להניח שמדובר בדם מכה, מפני שבדרך כלל אין האשה רואה דם שלא בשעת וסתה²⁹.

אך, **בנוגע לדימום אצל אשה בעלת התקן-תוך-רחמי - אין חזקה שאיננה רואה**

25 יש עמדי עוד מקורות וחשובונות בנושא, ועוד חזון למועד.

26 כמובן, ישנם עוד שיקולים (למשל: לאשה יש חזקת טהרה, ומנגד - רוב דמים מהמקור), והכרעת ההלכה בנידון זה נובעת משקלול החזקות והאומדנות השונות, אך אנו מתייחסים כאן לאחד השיקולים המרכזיים (חזקה אין אורח בא אלא בזמנו), הנוגע לענייננו כפי שיתבאר.

27 ראה **שו"ת הרדב"ז** ח"א סי' תמד; **רמ"א** יו"ד קפז, ה, ובמפרשים; **ט"ז** שם ס"ק י; ועוד.

28 ראה **מרדכי** (הלכות נדה, סה--סו, רמז תשלח): "ואם יש לה וסת (= זמן קבוע שהיא רואה דם) תולה בווסתה, שיכולה לומר זה הדם שהיא רואה טהור, **שעדיין לא הגיע ווסתה**, ותולה במכתה שיכולה לומר מן מכתה הוא וטהורה". וביאר **בתרומת הדשן** (ח"ב פסקים וכתבים סי' מז; **לקט יושר** ח"ב יו"ד עמ' יח): "אלמא דס"ל, דאין אורח בא אלא בזמנו, מהני דתולין במכה, מה שאין תולין בלא זה". והובאו דבריו בפוסקים (**בית יוסף** יו"ד סי' קפז, ה-ז; **ש"ך** שם ס"ק כ; ועוד). וראה במקורות הנ"ל בהערה הקודמת. [וראה **בטהרת הבית** (דלהלן הערה 37) שהביא דברי המפרשים בזה: **הרמב"ן** (נדה טו. ד"ה והוא שבא): "כל שיש לה וסת קבוע דמיה מסולקין ממנה עד זמן וסתה", וכ"כ **הר"ן** בשבועות פ"ב (ה). ובחידושו (נדה שם, וע"ע ח' **הרשב"א** נדה שם ד"ה אמר ר"ל), וכ"כ כמה אחרונים, ע"ש].

29 ובפשטות, גם אשה שאין לה וסת קבוע, אך וסתה לעולם לא מקדים לפני עשרים וששה ימים (לדוגמה) מתחילת הווסת הקודמת ('וסת חצי קבוע'), גם אצלה יש חזקה שאין הווסת מגיעה לפני זמן זה (**פתחי תשובה** יו"ד סי' קפז ריש ס"ק כו, ע"פ **השולחן ערוך** יו"ד קפו, ג, ומקורו **בתרומת הדשן** ח"א סי' רמז; וע"ע **חוות דעת** סי' קפז חידושים ס"ק יג וסי' קצ ס"ק ג ואכמ"ל).

שלא בשעת וסתה, כי רופאים רבים³⁰ טוענים שההתקן גורם לדימומים בין וסתיים מהרחם³¹ (שדינם כדם נדה), ולדבריהם לאשה בעלת התקן-תוך-רחמי אין 'חזקה' שהיא לא רואה אלא בשעת וסתה (מפני שההתקן עצמו גורם לדימומים מהרחם שלא בשעת הווסת), והדימומים מחמת ההתקן הם כמו אשה שאכלה פלפלים וראתה.

2. יתירה מזו, לדעת **רש"י** (כתובות טו.) הסובר שאפילו בשיירה העוברת דרך העיר שיין 'תרי רובי'³², גם כאן יש תרי רובי לאסור, שכן תוצאות ביניים של מחקר שעורך מכון פוע"ה מלמדות שברוב המקרים שנבדקו אין כל עדות לפציעה (וכנ"ל²³), ורוב דמים מהמקור (נדה יז: ב"ב כד. ובמפרשים).

3. בנוסף לזה, **דימום מחמת התקן-תוך-רחמי חמור יותר מספק מכה** גם בלי 'תרי רובי', שהרי **בהתקן יש ספק ספיקא להחמיר³³** עם נפקא מינה (ספק הדם הגיע מחמת ההתקן ספק דם רגיל מהמקור, ואם תגיד שהגיע מחמת ההתקן, הרי ההתקן עצמו נתון במחלוקת הרופאים, כלומר ספק דם נדה ספק פצע. ואם תשאל והרי זה 'ספק ספיקא משם אחד' - דם נדה או דם פצע, אינו כן, שהרי יש נפקא מינה³⁴

30 וראה לעיל שכך עולה גם מתוצאות ביניים של מחקר רפואי שעורך מכון פוע"ה, בקרב דימום אצל נשים בנוכחות התקן-תוך-רחמי, שברוב המקרים שנבדקו אין עדות לפציעה.

31 וכ"ש בהתקן הורמונאלי, **שוודאי** גורם לדימומים שאינם מחמת פצע (וראה לעיל הערות 9, 24).

32 להרחבה ראה גם **שולחן ערוך** אה"ע ו, יח, ובמפרשים (ובפרט **בית מאיר** שם), **ותוספות יום טוב** כתובות פ"א מ"י.

33 תלמידי המחבר כתבו לאחרונה שיש ספק ספיקא לקולא: ספק הדם ממכה וספק שלא בהרגשה (ולשיטת **הש"ך** בכללי ס"ס אות טז, י"ל שספק זה מהני גם ליותר מכגרים, ואכמ"ל). ואמנם מצאנו ספק זה בחלק מהפוסקים, אך **היינו דווקא כשיש ודאי מכה**, אך כאשר יש ספק אם יש בכלל מכה - אין זה נחשב ספק אם הדם מהמכה (וראה גם להלן הערה 44, וכן **ט"ז יו"ד ס"י קצ ס"ב**, וע"ע **כסף משנה** רפ"ט מהל' איסורי ביאה, והאחרונים האריכו בזה ואכמ"ל), וממילא **אין מקום לספק ספיקא הנ"ל** (אלא במקום שאנו יודעים בוודאות על מכה).

34 כבר כתבו הפוסקים שכאשר אחד הספקות מתיר יותר מהספק השני - אין זה ספק ספיקא משם אחד (כדברי **הנודע ביהודה** מהד' קמא יו"ד ס' מא סוף ס"ק ד ד"ה אמנם אחר הישוב: "...ואפילו באיזה סברא [- הכוונה: חילוק, נפקא-מינה] כל דהוא שאנו מייפים הספק הראשון מהאחרונים אידיח כלל זה דשני הספקות הם שם אחד, ושוב נקרא שני שמות. ועיין **בש"ך** בכללי הס"ס בדן י"ב, גבי שני הבכורות... וזהו נכון מאוד" ע"ש; ראה **ש"ך יו"ד ס"י קי ס"ק** סג אות יא-יב, ובסוף הסימן בקיצור כללי ספק ספיקא בקצרה אות יב; **תורת השלמים** שם ס"ק כ-כא; **יד יהודה** הפירוש הקצר שם ס"ק עח

באשה שקבעה וסת עם התקן והורידה אותו האם צריכה לחוש לוֹוסתה, שהרי אם ההתקן גרם לדימום - לא תצטרך לחוש לוֹוסת זו לאחר הסרת ההתקן (והרי זה כמו אשה שאכלה פלפלין וראתה, שאינה צריכה לחשוש אלא לאחר אכילת פלפלין), ואם ההתקן הוא לא הגורם לדימום - תצטרך לחוש לוֹוסת זו).

(ומצד האמת אפילו נפקא מינה אין צריך, שהרי מאי שנא מספק מהמקור ספק מהצדדים ושמא מהמכה שבמקור (עי' רמ"א י"ד קפז, ה; ועוד), שלמרות שאין נפקא מינה, היות והוא ספק ספיקא **במצאות**, לדעת כמה פוסקים³⁵, אינו מוגדר ספק ספיקא משם אחד. **ועוד** שיש סוברים³⁶ שעושים ספק ספיקא **לחומרא** אפילו משם אחד).

1. עיון במקורות שציין המחבר (שם, עמ' 55; וכן במאמרו הנ"ל³⁷) כביסוס להיתר זה (דימום בבדיקה פנימית אצל בעלת התקן-תוך-רחמי), מראה שלא עלה על דעתם להיתר זאת, ונפרט.

1. המחבר מציין (שם) לספר 'טהרת הבית' (מאת הגר"ע יוסף זצ"ל) כמקור להיתר. אך כבר הגיב לדבריו הרה"ג **דניאל הלוי גודיס** שליט"א (מרבני בית ההוראה 'יחווה דעת'), במכתב מיוחד שהוציא (ראה בנספח שבסוף המאמר), וביאר באריכות ששאל לפני הראשון לציון **מרן הגר"ע יוסף זצ"ל** ולאחר בירור העניין **אסר כתמים הנגרמים מהתקן-תוך-רחמי**, ע"ש. והוסיף שגם מדבריו ב**טהרת הבית** מדוקדק שניתן להקל רק במציאות **שהרופאים אומרים בבירור שהדם הוא מחמת מכה**³⁷, ולא על מצב בו

אות לא; **דרכי תשובה** שם ס"ק רפא-רפד (ובפרט ס"ק רפב) וש"נ (וע"ע שם ס' קפז, ה, ס"ק סג-סד), ובשאר המפרשים שם; **דגול מרבבה** יו"ד קפז, ט, בט"ז ס"ק יג; **ערוך השולחן** יו"ד קי, קכו (כללי ס"ס אות כג), ושם קפז, נו; ועוד רבים).

35 עיין **פרי חדש** (כללי ספק ספיקא, כלל יב): "...נמצינו למדים דלא מיבעיא כשהספק האחד מוסיף על חברו בהיתר דמקרי ספק ספיקא ולא הוי שם אחד, אלא אפילו שאין שנינו בין שני הספקות אלא תוספת דמצאות... ומקרי ספק ספיקא אפילו בכהאי גוונא... [ו] למעשה צריך להתיישב בכלל זה".

36 ראה **בית יצחק** (לרבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל, שער הספיקות ס' יח); שו"ת **טוב טעם ודעת** (לרבי שלמה קלוגר זצ"ל, מהד' קמא ס' פג ד"ה הנה ע"ד, וס' קנ ד"ה והנה לדעת).

37 וזה לשון הגר"ע יוסף זצ"ל (טהרת הבית ח"א עמ' רנג (רסז)): "אשה שיש לה טבעת ברחם למניעת הריון, וראתה דם ע"י בדיקת עד שלא בשעת וסתה, **והרופא אומר שהטבעת גרמה לה לדימום**, נראה

קיים ספק האם בכלל יש מכה, וחס ושלום לא יצא היתר זה (במקום שיש ספק מכה) מפי עמוד ההוראה, הגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל. וכ"כ גם תלמידו **הרב פנירי** בספר **אבני שוהם** (ח"א, מהדורת תש"ס, עמ' קמב-קמג).

הרב דניאל גודיס שליט"א אף הביא את הדברים בפני הגאון **הרב דוד יוסף** שליט"א, שהצטרף לדבריו וכתב: "עברתי על כל הנ"ל, והנני מעיד נאמנה שכן היא דעת אאמו"ר זצוק"ל, **ומעולם לא התיר ח"ו בכיו"ב** כפי שטענו בשמו, וגם בדבריו לא מבואר היתר בזה כלל, והדברים פשוטים וברורים".

גם הגאון **הרב גדעון בן משה** שליט"א (ראש בית ההוראה 'יורו משפטיך' ואב"ד לממונות) הצטרף לדבריהם וכתב: "בדין דימום הבא מחמת התקן תוך רחמי, שרצו 'לדייק' מלשון רבנו הגדול בטהרת הבית להקל - הנה אני הקטן שימשתי לפני רבינו זיע"א קרוב לשלושים שנה, בבית ההוראה שעמד בנשיאותו במשך שנים רבות, וב"ה נשאו ונתנו עם רבנו זיע"א רבות גם בנושאי טהרה, ושאלות כאלה באו לפנינו למכביר. **ואני שאלתי את רבנו על פתגמא דנא, ואמר לי צריך להחמיר והאשה אסורה.** וכל מה שכתב בטהרת הבית זה רק אם הרופא אומר בוודאות, או שרואה, שההתקן גרם לה מכה ברחם. הא לאו הכי - א"א לטהרה. ושאלתי שהרופאים משערים וע"פ רוב נגרם לה מכה מההתקן, האם די בזה? **ושוב השיבני, רק אם הרופא אומר בוודאות שידוע (או רואה) שההתקן עשה לה פצע, יש לתלות, הא לאו הכי אסורה.** עכ"ד. **נמצאנו למדים שדעת מרן הראש"ל הגר"ע יוסף זיע"א היתה להחמיר בזה בוודאות**, ופשוט שאי אפשר 'לפרש' דברי מחבר ספר נגד מה שהוא אומר בעצמו בפיו לפרש דבריו. ולכן דברי המקל בזה דחויים מעיקרם, ואין לסמוך עליהם כלל ועיקר. וכ"ש בהתקן הורמונאלי דחמר טפי. וכמו שביאר ידידי הגאון ר' דניאל גודיס שליט"א במאמר דלעיל. וחלילה לנו לזלזל ולהקל ראש באיסור כרת של נדה חמורה".

גם הראשון לציון הגאון **הרב יצחק יוסף** שליט"א כתב בהקדמה לספר 'סוגה

שיש מקום להקל בזה כיון שבשלא בשעת וסתה הרי היא כמסולקת דמים... ולא שכיח שתיראה דם שלא בשעת וסתה... **ולכן יש לתלות הדבר במכה**, וכ"ש אם מרגישה כאב וצער בבדיקת העד. ויש לצרף לזה מ"ש בשו"ת אבן יקרה ח"א (יו"ד ס"ס לט): "שאפילו הרואה מחמת תשמיש ג' פעמים **אם יעיד רופא מומחה שהדם בא מחמת מכה שיש לה ברחם**, בוודאי שנאמן הרופא ומותרת לבעלה... שהרי אנו מסופקים אם הדם מן המקור או מן הצדדים או מהמכה, ולכן שפיר מהני **עדות הרופא**...", ע"ש.

בשונים', לבאר דעת אביו, שרק כאשר דעת הרופאים בבירור ההתקן פוצע את הרחם יש להקל, וזה לשונו: "לכן בזה **כאשר הרופאים טוענים בבירור שהתקן כזה גורם להפרשת דם על ידי חיכוך ועושה פציעה שמוציאה דם**, יש כמה פוסקים שמקילין בזה לתלות דם שראתה שלא בשעת הווסת", ע"ש.

חבל מאד שגם לאחר שהודיעו את הדברים לצוות המכון בהר ברכה הם נמנעו מלנהוג כמנהג חכמי ישראל, אבות העולם, שהודו על האמת (אבות פ"ה מ"ז) ולא עמדו על דבריהם (עדויות פ"א מ"ד)³⁸.

2. לאחר מכן תלה המחבר את דבריו בתשובה של הגאון הרב אברג'יל שליט"א בשו"ת

38 כאשר פנו למחבר עצמו עם העובדות לגבי מרן הגר"ע יוסף זצ"ל, התקבלה תשובה מתלמיד המחבר: "שלום. הרב מלמד שליט"א עמוס מאד, ולכן ביקש ממני לענות על השאלות שנשלחות אליו. פסיקת הרב מלמד הינה ע"פ כלל הסוגיה והמציאות שבידו, ולא ע"פ הרב עובדיה. עם זאת לדעתו, ללא ספק ניתן ללמוד מדברי הרב עובדיה וביאור הסוגיה המוצגת שם שאפשר להקל, גם אם הרב עובדיה לא סובר כך. אמנם כיון שהגר"ע יוסף תלה זאת ב'רופא שיאמר', וכיון שאתה מעיד שתלמידיו אולי אינם מכירים קולא זו (איני בטוח כמה זה גורף, יתכן שבדיקתך לא נעשתה באופן מספיק מקיף...) **יתכן שלפני המקור שכתב הרב מטהרת הבית נוסף את המילה 'עייך'**, ונביא מקורות נוספים מרבנים שפסקו כך. דרך אגב, כידוע, גם הרב עובדיה בעצמו פעמים רבות מאד נותן לדבריו מקורות שלא כותבים בדיוק מה שהוא הוציא מהם, אך הם בהחלט מקור לדבריו". - מדהים! אפילו לא עלה על דעתו להשמיט את הציון השגוי והמטעה לטהרת הבית, וקל וחומר שלא לתקן את הטעות ההלכתית עצמה (כמובן, תשובת הגר"ע יוסף זצ"ל איננה מקור כלל לפסיקת המחבר), ולכל היותר יסתפקו בשינוי קוסמטי וחיצוני למראית עין בלבד. [לאחרונה כתבו תלמידי המחבר: "...לאחר יציאת הספר 'פניני הלכה טהרת המשפחה' לאור העירו את תשומת לבנו שהרב עובדיה עצמו חשש להקל בדבר בשנים האחרונות (יתכן שהמציאות לא הייתה ברורה לו דיה). ולכן **שונה הנוסח קצת בהדפסה השנייה**". - גם כאן, מדובר בהתנהלות דומה ("שונה הנוסח קצת", - לא השמטת הציון המטעה ל'טהרת הבית', וכל שכן שלא תיקון הטעות ההלכתית עצמה).

בנוסף, הניסיון לרמוז כאילו היה שינוי בעמדת הגר"ע יוסף זצ"ל בשנותיו האחרונות - הינו סילוף של המציאות. שכן, כפי שהוסבר באריכות, הגר"ע יוסף זצ"ל (בטהרת הבית) התייר רק במצב שהרופא אומר **בוודאות** שיש שם פצע, ולכן, במצב שבו ישנה מחלוקת הרופאים (כמו המציאות שהייתה בסוף ימיו, וממשיכה עד עתה), הוא מעולם לא התייר. וכבר צוטטו דברי בנו **הרב דוד יוסף** שליט"א (שלמד עמו בחברותא הלכות טהרת המשפחה בשעה שחיבר את 'טהרת הבית'): "...ומעולם לא התייר ח"ו בכיוב' כפי שטענו בשמו, וגם בדבריו לא מבואר היתר בזה כלל, והדברים פשוטים וברורים".

(גם הטענה: "יתכן שהמציאות לא הייתה ברורה לו דיה" - מטעה ומסולפת. כאשר ברור שיש פצע - האשה מותרת, וזה מש"כ בטהרת הבית, וכאשר ספק אם יש פצע - האשה אסורה. ומפני שיש בדבר מחלוקת בין הרופאים, נמצא שהמציאות איננה ברורה, ויש ספק אם יש בהכרח פצע, ולכן הגר"ע יוסף זצ"ל לא הקל בזה, ופשוט.)

דברות אליהו (ח"ו ס' לו), אך שם כתב להקל **רק לאשה בעלת וסת קבוע** - דבר שאינו מצוי היום.

ובנוסף, מבואר בדבריו שם שכל הסיבה להתיר היא מפני שהתקן גורם **בהכרח** פצע, בלשונו: "ובמיוחד אחרי שראיתי מקרוב איך בנויים ההתקנים כמין קליפסים הנתפסים בתוך הרחם **ופוצעים את הרחם**". - דבריו אלו מתייחסים לסוג מסוים של התקן-תוך-רחמי³⁹, הנעוץ בדופן הרחם (ובהכרח גורם מכה), ולא להתקנים הרגילים. בכל אופן, כבר הובא שכיום ישנה מחלוקת בין הרופאים אם ההתקן (הרגיל) גורם לפצעים ברחם, וממילא תשובתו איננה מתייחסת כלל למציאות זו (אלא רק למציאות בה ברור, ידוע ומוסכם שההתקנים "פוצעים את הרחם", ולא למצב לגביו נחלקו הרופאים בכך).

3. בנוסף, המחבר מציין למכתב מאת הגאון **הרב יוסף קאפח** זצ"ל (מובא בברכת אליהו, שם), אך דבריו מבוססים על חוות דעת רפואית (מאת **ד"ר לוי ז"ל**) שהדעה המקובלת בין כלל רופאי הנשים הינה שהדימום מהתקן נוצר משריטה של רירית הרחם (= פצע). - כיום הנושא נתון למחלוקת בין הרופאים, וממילא אין ללמוד מתשובה זו מאומה לזמננו.

4. כמו כן, המחבר מציין גם למאמר ישן מאת **הרב ד"ר מרדכי הלפרין** הי"ו⁴⁰, אך גם בדבריו מבואר שהוא הניח ש"על פי הידע הרפואי - מדובר בדם מכה", ואין שום אפשרות אחרת. ברור מאליי שאין ללמוד מדבריו מאומה למציאות כיום, כאשר יש מחלוקת בין הרופאים בדבר.

39 דברי ה'ברכת אליהו' מתייחסים להתקנים הבנויים "כמין קליפסים הנתפסים בתוך הרחם", דהיינו להתקן מסוג ג'ינפיקס (GyneFix) לסוגיו השונים, הננעץ בדופן העליונה של הרחם, ומשתלשל ממנו חוט שעליו תלויות דסקיות נחושת (בחלל הרחם). השימוש בהתקן זה אינו מצוי, ולכן רוב רופאי הנשים אינם מנוסים בהתקנתו (ראה **ספר פוע"ה**, ח"ג, עמ' 382-378, 409, ובהערות שם). פשוט שאין לדמות הוראה הנוגעת להתקן זה (הגורם לפציעה בדופן הרחם, בהכרח, מעצם התקנתו) להתקן רגיל (הבנוי כמין מוט קטן עם זרועות, כעין T, המוכנס לחלל הרחם).

40 **הרב ד"ר מרדכי הלפרין**, 'דימום מחמת התקן תוך רחמי', **אסיא** גיליון סג-סד, כסלו תשנ"ט [טז, ג-ד], עמ' 138-144, ובספרו **רפואה מציאות והלכה** ס' כא.

ז. כעת נבוא להתייחס לשתי נקודות שכתב המחבר במאמר שפרסם בעיתון¹⁰:

1. המחבר כתב במאמרו הנ"ל¹⁰: "...שאלו, הרי הקלו בזה [לתלות במכה] רק כאשר האשה יודעת שיש ברחמה פצע, ואילו כאן כשיש התקן לא בטוח שיש פצע! **ותשובתי**: אם בעבר שלא היו שום אמצעים לדעת מה קורה בתוך הרחם סמכו על אשה שאמרה 'מכה יש לי' ברחם, כלומר הרגישה סוג של כאב או ראתה דימום מסוג שונה, קל וחומר שכאשר הוכנס לתוך הרחם התקן שידוע ממילוני נשים שהוא עלול לגרום לדימום, שייחשב כמכה שלעיתים מוציאה דם"⁴¹.

השוואה זו איננה מובנת כלל, שכן אשה שמרגישה כאב או שרואה דם השונה מדם וסתה, יש בידיה אינדיקציה והוכחה שיש לה מכה. אפשר לדון על טיבה ותוקפה של ראייה זו, אך אלו סימנים המעידים על מכה. **לעומת זאת**, העובדה שיש נשים רבות שהכנסת התקן-תוך-רחמי פוצעת אותן - לכל היותר יכולה להפוך את הכנסת ההתקן ל"ספק מכה", **כמו שיש אלפי נשים שבדיקה פנימית שגרתית בחורים וסדקים פוצעת אותן** (בעיקר נשים מניקות ובעלות יובש וגינלי), **אך לא יעלה על הדעת להחשיב כל אשה שעושה בדיקה פנימית ל'בעלת מכה'**.

וכך גם בהתקן-תוך-רחמי, גם אם הוא פוצע נשים רבות, אין זה מלמד שהוא **תמיד** פוצע (ואפילו לא ברור בכלל שהוא פוצע **ברוב** המקרים⁴²). לכן אולי ניתן להגדירו כ"ספק מכה", בדומה לכל בדיקה פנימית, שעלולה לפצוע אך אין ודאות שתפצע. ולכן לא די בכך בכדי לתלות בדם שנמצא בבדיקה פנימית ולטהר אשה לבעלה (בשונה מאשה שהרגישה כאב של פציעה, שהיא יודעת על מציאות של מכה, או לפחות שיש לה סימנים המעידים על מציאות של מכה).

41 [גם תלמידי המחבר, בניסיון לתרץ את ה'פסיקה' החרגה, כתבו דברים דומים: "לדעת מו"ר הרב מלמד מצב זה של אשה שחשה בכאב בלבד, שונה בתכלית מאשה שהכניסו גוף זר לרחמה שידוע שפוצע נשים רבות. במקרה כזה ודאי שהאשה מוגדרת כאשה שקיבלה מכה. נתאר לעצמנו אשה שבן-בלייעל השחיל מחט ברחמה, ולאחר כמה ימים ראתה דם, האם כשהייתה באה לפני הרשב"א או החת"ס, לא היו מחשיבים זאת למכה, ולפחות 'ספק שקול' שתולים בו לקולא?" - לעצם הטענה, ראה מה שהשבנו בפנים. **אין צריך לומר** שהשוואה בין דימום בנוכחות התקן (שספק אם פוצע) לדימום בנוכחות מחט ברחם (שודאי גורמת למכה) - מופרכת לחלוטין].

42 ככל הידוע, מיעוט (לא מבוטל) מהנשים בעלות התקן-תוך-רחמי מדממות שלא בשעת הווסת (וגם אצלן יתכן שהדימום נגרם מסיבות אחרות, ולא ממכה, וכן"ל). לכן, הטענה שהכנסת התקן לחלל הרחם עדיפה מהרגשת כאב נראית תמוהה.

מעבר לכך, יש לשים לב ש'תירוך' זה מתייחס ל'היתר' של דימום בנוכחות התקן-תוך-רחמי, אך **אין בכך תשובה לשלל ה'היתרים' בנושא שפרסם המחבר.**

כפי שהובא לעיל, המחבר כתב (ח, יא-יב והערות 15-14, עמ' 178-180) לטהר דם הנמצא ע"י תשמיש אחרי הסרת הבתולים, אע"פ שהמחבר עצמו כותב (שם) ש"מן הסתם לא יצא דם".

כמו כן, המחבר (ז, ז והערה 7, עמ' 159-157) מטהר דם הנמצא אחר בדיקה רפואית שגרתית בנרתיק (גם אם האשה לא חשה כאב והרופא אינו מעיד על פצע). וגם כאן מדובר בספק רחוק מאד שמא נוצרה מכה (למשל, כמה אחוז מהנשים העוברות בדיקת אולטרה-סאונד וגינאלית נפצעות?).

תמוה מאד שהמחבר משתמש בנימוק הסיבה האמיתית להיתרו.

2. עוד כתב המחבר במאמרו הנ"ל⁴³: "...רק אם הרופאים יאמרו **בוודאות** שהדם שיצא בעקבות ההתקן **אינו** נחשב דם פצע - יש להחמיר. כלומר, מכיוון שלא הייתה הרגשה של וסת, כל עוד הרופאים מסופקים, **אפילו יש סיכוי של עשרה אחוזים בלבד** [!] **שהדם שנמצא בבדיקה פנימית הוא מחמת פצע שההתקן גרם ברירת הרחם - טהורה**"⁴³.

דברים אלו מפליאים מאד. יש כאן קולא נוספת ומחודשת ביותר: גם אם רוב הסיכויים שהדימום אינו מחמת מכה, בכל זאת יש להקל, וזאת אע"פ שאין בכלל ודאות שיש מכה.

תלמידי המחבר עצמם, במאמר שנכתב במטרה להגן על פסקי המחבר לגבי דימום בנוכחות התקן-תוך-רחמי, מביאים **שהפוסקים כתבו שצריך "ספק שקול"** בכדי לתלות במכה⁴⁴ (כלומר, שהאפשרות שהדם מהמכה שקולה לאפשרות שהדם

43 דומה שזהו ה'הסבר' היחיד לכך שהמחבר (ז, ז והערה 7, עמ' 159-157) מטהר דם הנמצא אחר בדיקה רפואית שגרתית בנרתיק (גם אם האשה לא חשה כאב והרופא אינו מעיד על פצע). במקרה כזה, דומה שהחשש שאכן יש פצע בנרתיק - הוא רחוק (ובחלק מהבדיקות, אפילו פחות מ-10%), והסבירות לתלות בו את הדימום - נמוכה עוד יותר (גם אם יש פצע, יתכן שהדימום מהרחם), אך לדעת המחבר די בכך שיש אפשרות אחרת למקור הדם, גם אם איננה סבירה כלל.

44 שו"ת **חכם צבי** (סי' מו ד"ה תשובה יידע): "...דאף שהאשה בחזקת טהרה עומדת ומוקמינן לה אחזקתה, מ"מ לא אמרי' הכי אלא כשהוא ספק שקול, וכיון שיש לה מכה המוציאה דם בוודאי - הרי הוא ספק

מהמקור), והם מאריכים להבהיר שהנחה זו מוסכמת על כל הדעות.

כמובן, **שדברי המחבר במאמרו הנ"ל** (ש"סיכוי של עשרה אחוזים בלבד" מספיק בכדי לתלות את הדם בפצע), **מלבד היותם תמוהים בסברא**⁴⁵, **אינם מתאימים כלל לדברים העולים מדברי הפוסקים** (שיש צורך ב'ספק שקול' בכדי לתלות במכה), וכפי שהביאו תלמידי המחבר בעצמם⁴⁶.

ויש לשים לב: המפרשים שהצריכו 'ספק השקול' בכדי לתלות במכה, דיברו באופן שיש **ודאי מכה**, ובכל זאת, לא די בכך בכדי לתלות במכה ולהניח שהדם שנמצא אכן מקורו במכה (ולא בדימום ווסתי רגיל), אלא צריך שתהיה סבירות גבוהה לכך שהדם שנמצא מקורו מהמכה, עד שהסבירות שהדם בא מחמת המכה שקולה לסבירות שמדובר בדם וסתי רגיל.

לעומת זאת, **המחבר ויתר על שני התנאים גם יחד**, ולדעתו גם אם יש ספק אם בכלל

שקול ספק מן המקור ספק מן המכה שיש בה דם; אבל כשאינה יודעת בוודאי שמכתה מוציאה דם - הרי אין כאן ספק שקול, שהרי דרך המקור להוציא דם בוודאי ודרך המכה ספק" ע"ש. שו"ת **חתם סופר** (י"ד ס' קנג ד"ה ועוד שהרי): "...נ"ל מסברא כי אין אנו מכניסים בספק אלא אם שני הצדדים שקולים... לכן הצריך הרשב"א שעכ"פ צריכה שתדע בוודאי שזהו מכה שיש בה דם עכ"פ, ואע"פ שאין אנו יודעים אם מוציאה דם הרי הוא שקול עם דם מקור... ע"ש.

[וראה שו"ת **נודע ביהודה** מהד' קמא יו"ד ס' מא-מב, וס"ס נה (ומהד' תניינא יו"ד ס' ס"ז); **סדרי טהרה** ס' קפז ס"ק טו ד"ה אמנם אני כתבתי, וס"ק צ"ה ד"ה ובשלמא לדעת המרדכי; **חכמת אדם**, שער בית הנשים כלל קי סוף אות ט, ו**בבית אדם** שם ס' ד; **שולחן ערוך הרב** יו"ד ס' קפז, ה, ס"ק כד; שו"ת **רע"א** מהד' קמא ס' סב ד"ה עוד יש, בשם **החנות דעת**].

[דומה שהסכימו האחרונים שתליה במכה היא רק בספק השקול, אלא שנחלקו אם מכה שספק מוציאה דם, שלא בשעת וסתה, יוצרת ספק שקול. ואין חולק שאין לתלות הדם במכה אלא במקום שידוע שיש מכה, אך אם יש רק 'ספק מכה' (כלומר, שנכנס לרחם דבר שעלול לפצוע), לכל הדעות, אין זה 'ספק שקול' ואין לתלות בו (וראה גם לעיל הערה 33)].

45 וזאת מפני שמצאנו **שמדברנן** חוששים 'למיעוט המצוי', אך זה רק **לחומרא**, ורק מצריכים לברר (אם אפשר), אך לא מצאנו שניתן לסמוך על מיעוט המצוי להקל, והרי הלכה כרבנן דר"מ דלא חיישי' למיעוטא (הערת **הרב יואל פרידמן**, **אמונת עתיך**, גיליון 133 - תשרי תשפ"ב, עמ' 126 הערה 8). [וזאת מלבד הדיון אם 'מיעוט המצוי', הוא אחד מעשרה (10%), כמפורסם בשם **המשכנות יעקב**, או כדעת החולקים וסוברים שאפילו לחומרא אי"צ לחשוש למיעוט כה קטן (ראה שו"ת **הריב"ש** ס' קצא: "שמיעוט המצוי הוא קרוב למחצה ורגיל להיות"; ורבים דנו בזה ואכמ"ל). ואם כן, ברור שאין אפשרות להקל לתלות מכה במיעוט (אלא צריך לפחות ספק שקול וכנ"ל)].

46 ולכן, תלמידי המחבר במאמרם (הנועד לבאר ו'ליישב' את ה'היתר' בנוגע לדימום בנוכחות התקן-תוך-רחמי) מתעלמים מדברים אלו של המחבר (אשר התפרסמו במאמרו ב'בשבע', במטרה להסביר את 'היתר' ההתקן).

יש מכה, וגם אם הסיכוי שהדימום בא מחמת המכה נמוך מאד, בכל זאת ניתן לתלות במכה והאישה מותרת.

ח. מעבר לדיון ההלכתי כשלעצמו, צריך לדעת שהפוסקים כתבו⁴⁷ שבהוראות חמורות, כפתחי נדה, גיטין, ממזרות, עגונות וכיו"ב, אין לרב רגיל או למורה-הוראה רגיל להורות (אף שיש לו 'סמיכה' והיתר הוראה), אלא ההוראה בהם מסורה לגדולי הדור. **ואדם ששאל חכם רגיל, שאינו מפוסקי הדור המובהקים והמקובלים, וסמך על תשובתו, אינו נחשב שוגג**⁴⁸ (שו"ת צמח צדק (הקדמון) סי' מ, ע"ש).

47 ראה שו"ת **נודע ביהודה** (מהד' תניינא יו"ד ס"ס פח): "...עכ"פ מהיום ומעלה הוי זהיר ברוחך שלא לקפוץ להורות בדברים כאלו בלתי שאלה מגדולי הדור, כי אין הוראה זו כהוראת נטל"פ או לשער בששים או לראיית נקב אם ניקב מעבר לעבר, שהם דברים השכיחים ורוב הקמים להורות בקיאים בהם, משא"כ בפתחי נדה ובדבר שאינו שכיח" (וראה גם בתחילת התשובה: "...וכי היית אתה יכול לטהרה בלי שאלת גדולי הדור..."). [והיינו משום חומר העניין ומורכבותו, וראה שו"ת **להורות נתן**, להגר"נ גשטטר זצ"ל, חי"ד סי' קכח ס"ק א]. וע"ע **נודע ביהודה** מהד' תניינא אה"ע ר"ס קנ, ו**פתחי תשובה** יו"ד סי' קפח סוף ס"ק ז, ואה"ע סי' יז ס"ק קמ, ובמקורות שציין, [וע"ע דרכי תשובה סי' קצא ס"ק מז]. וראה שו"ת **חתם סופר** (ח"ו ליקוטים ס"ס פט, ד"ה יקרת מכתבו) לגבי דין מניקת חברו: "...ואפילו אם יש צדדים להתיר, אין הדבר מסור כי אם לגדולי הדור ולא ליתן תורת כל מורה בידו..." ע"ש. (וע"ע שו"ת **לבושי מרדכי**, לרמ"ל וינקלר זצ"ל, אה"ע מהד' קמא ר"ס עד.). וראה **ב"ח** (אה"ע סי' א ס"ק ו, בתו"ד) לגבי חדר"ג: "...מיהו ראיתי מרבותי שקיבלו גם הם מגדולי עולם, שיציעו העניין לפני הגדולים שבאותו הדור ויסיכמו בהיתר זה, ויחתמו מאה רבנים על אותה ההסכמה" (והובא **בב"ש** שם ס"ק כג, וע"ע שו"ת אגודת אזור סי' כד ושו"ת עין יצחק ח"א אה"ע סי' עח ס"ק ה). (וע"ע שו"ת **דברי חיים** (צאנז) יו"ד ח"ב סי' לט ד"ה אך עם כל, ושו"ת **ישועות מלכו** או"ח ס"ס יב).

וראה שו"ת **בית אפרים** יו"ד בהקדמה (ד"ה והנה מראשית): "...והרשות נתונה לכל בעלי בינה. לישא וליתן באמונה... אפס המשכילים יזהרו שלא יאכלו פגה. כי קרוב ומצוי לבא לידי שגגה. וכל איש מבין יודע. כן יעריך עצמו וערך חומר הנושא והנוגע. ובפרט בדבר שבערוהו לבו אל יבהל להוציא דבר. אף אם הוא גמור וסבר. עד כי יציע לרבים מגדולי הדור דפקיע שמייהו. וחזין למסמך עליהו. ולמפסק דינא אפומייהו. ומאת ד' ישא ברכה..." וע"ש בהמשך הדברים (בחרפות). וראה שו"ת **אגודת אזור** אה"ע (ר"ס יט, ד"ה עמדת על השאלה): "הנה במגילת ספר כתוב אליי קרא לחוות דעתי באיסור ערוה החמורה, אשר לגדולי הדור מסורה..." ע"ש.

48 וראה שו"ת **אגרות משה** (יו"ד ח"ב ר"ס ד): "בדבר השוחט שעבר לפני התיבה בשבת ויום טוב ויום כיפור ע"י מיקרופון... בטענה שהרב דלפנים ודעכשיו בבית הכנסת ההוא התירו זה - הנה ודאי טענה זו אינה כלום לומר שיהיה בדן שוגג, כי הרי מאגודת הרבנים שהם גדולי תורה וגם הם הרבים פרסמו שאסור לדבר ע"י מיקרופון, ואין שייך לטעות לשמוע לאיזה רב המיקל, אף אם היה לו טעם, דבטלו דבריו נגד דעת גדולים ורבים, ויש לו דין מחלל במזיד".

וע"ע שו"ת **בית יצחק** אה"ע ח"א סי' מב ס"ק ד. (ראה שו"ת **דברי חיים** (מצאנז) יו"ד ח"א ר"ס טו ד"ה ומלבד זה: "...כי מי הוא המורה שהתיר להם וכי גדולי הדור המה להכריע ששבועה בכתב לא מהני" וכו').

חלק שני

דוגמאות ל'היתרים' מפוקפקים בספר

ונעבור לנושאים נוספים. להלן מקבץ דוגמאות (חלקן חמורות וחלקן קלות יותר) ל'היתרים' המופיעים בספר, והם מנוגדים להכרעת הפוסקים:

בספר (ח, יד, עמ' 183) המחבר ממליץ, לכלל הזוגות, לדחות את ביאת המצוה לסוף ימי ה'שבע ברכות', ועד אז להסתפק בקרבות אחרות: **"...העצה הראויה לדחות את 'בעילת המצווה' לסוף שבעת ימי השמחה, ובניתיים ישמחו זה את זה באהבה רבה" - עצה זו מנוגדת להוראת הפוסקים**⁴⁹ (חכמת אדם, בית הנשים קטו, טו): **"...וצריך החתן שיזהר שלא**

49 ראה ש"ך יו"ד ס' קצב ס"ק יא (**ומחצית השקל** ושאר המפרשים שם); **של"ה**, סדר האותיות, אות ק' - קדושת הזיווג, אות שנט, ד"ה עוד באתי להזהיר; **עולת שבת** או"ח ס' רפ ס"ק ב; **בגדי ישע** שם; **ערוך השולחן** יו"ד קצג, ט [וע"ע **רמ"א** שם (עפ"י נדה יג: ורש"י שם), **וסדרי טהרה** שם ס"ק ד, ועוד]. וע"ע שו"ת **מעיל צדקה** ס"ס יט: "...אף אם תהיה טהורה ונשואה לו" וכו'. וע"ע **טהרת הבית** (מהד' ה'תשמ"ח) ח"א עמ' תקג-תקד בהערה (ד"ה ומה), וכן במקורות המוזכרים להלן.

[המחבר (פרק ח הערה 17, עמ' 184) מביא שהיה מנהג בארצות אשכנז להינשא בערב שבת ולדחות את בעילת המצווה למוצאי שבת, ובתשובות **מהר"ם מלובלין** (ס' נג) התיר לכלה לטבול בליל שבת (אם לא טבלה קודם), מפני ש"כל מיני קריבות שאדם משמח בהם את אשתו הוי מצוה". ע"ש. והביא שיש שהסבירו המנהג (לדחות הבעילה) שעושים כן "מפני הבושה" (**ט"ז** או"ח ס' רפ ס"ק ב; אולי מפני שמנהגם היה שהחתן והכלה נפגשו רק פעם/פעמיים לפני **החתונה**, ודרוש לכלה זמן להכיר את בעלה ולהסתגל אליו קודם החיבור). - **ויש להשיב**: אמנם פוסקים אלו הזכירו מנהג זה (שהיה קיים בזמנם, ויתכן שנבע מפני צורך מציאותי וכו'), **ואולי** אף התחשבו בו (לענין טבילה בשבת וכד') [וראה להלן], "דקשה לבטל המנהג" (ראה **ערוך השולחן** יו"ד קצב, י), אך לא מצאנו שיזמו זאת, או שהמליצו לעשות כך (ובנוסף: יש גם הבדל בין דחייה של לילה אחד, לדחייה מכוונת ומוצהרת של שבוע שלם, ומה יעשה ולא יחטא).

ובעיקר: הפוסקים האחרונים המובהקים, שהכרעתם התקבלה והתפשטה בישראל (ש"ך, של"ה, חיי אדם, ערוך השולחן ועוד), יצאו כנגד מנהג זה ושללו אותו בחריפות (וכנ"ל). ותמוה מאד להורות כנגד דבריהם הברורים והנחרצים, **וקל וחומר** כאשר להמליצה זו מצורפת 'עצת חטאים' הכרוכה באיסור הוצאת ש"ז לבטלה רח"ל, כפי שיבואר בסמוך.

מלבד זאת, יש מהאחרונים שהמנהג שהתחשבו בו הפוסקים הוא רק לדחייה מפני חומרא הלכתית בדין בעילת בתולה בשבת (ראה **סדרי טהרה** ס' קצב סוף ס"ק יב; וראה **ב"ח** או"ח ס' רפ סוף ס"ק ג, וכ"כ **שיירי נכנסת הגדולה** ועוד אחרונים שם, וכ"כ **בפני יהושע** כתובות ז, הובא **בפ"ת** אה"ע ס' סג ס"ק א; וכ"כ קצת בתשובת **מהר"ם מלובלין** הנ"ל, ואכמ"ל; ובפרט אם לא הספיקו להתייחד מבעוד יום - ראה למשל **קיצור שולחן ערוך** קמח, ד, עפ"י תשובת **משאת בנימין** ס"ס צ, וע"ע במפרשי

ישהה עצמו מלבעול בעילת מצוה, כדי שלא יבוא חס ושלום לידי קישוי אבר וכל שכן להוצאת שכבת זרע לבטלה⁵⁰.

וממשיך המחבר (שם): "וכיוון שמדרך הטבע כאשר החתן והכלה משמחים זה את זה, קשה מאוד לחתן להתאפק מלהוציא את זרעו, כאשר ירגיש החתן שתשוקתו גוברת, יקיימו חיבור על ידי מגע קל של האיבר ב**אָזור** פתח הנרתיק באופן שזרעו יצא אליה בלא שום שמץ לחץ על הבתולים". - אך בפוסקים⁵¹ מבואר שדבר זה הינו איסור חמור מאד!

ולמרבה הפליאה, המחבר מוסיף בהערה (שם הערה 17, עמ' 184): "כאשר מגמת החתן והכלה לפוגג את הבושה והמתח ולהרבות אהבה ושמחה של מצווה, הדבר רצוי לכתחילה"⁵² -

השולחן ערוך או"ח שלט, ה), וכאשר החתן לא ישן עם הכלה (השל"ה הקד', וכ"כ בקיצור שולחן ערוך קנז, ה; וראה לחם ושמלה ס' קצב לחם ס"ק י במוסגר, הובא בדרכי תשובה שם סוף ס"ק כ).

50 בנוסף, אם הכלה תמצא דם (או כתם) קודם ביאת המצוה, לדעת פוסקים רבים, יאסרו בני הזוג גם בייחוד! (ש"ך הנ"ל, וכ"כ בהכמנת אדם בית הנשים קטו, ט; ערוך השולחן יו"ד קצב, יז-יח (עפ"י הט"ז שם ס"ק ז), וכן פסקו תורת השלמים שם ס"ק ז, חוות דעת חידושים ס"ק ח, ובאר היטב שם ס"ק ה ע"ש).

[ואמנם המחבר (ח, יג והערה 16, עמ' 181) הביא כמה מקורות וצדדים להקל בזה, אך מבואר בדבריהם שהיינו כשאין דבר המונע מהחתן מלבעול מיד, אבל אם יש נורמה לדחות הבעילה, וחתן שיחרוג ממנה עלול להיתפס כגס רוח וחסר רגישות, והכלה עשויה שלא להסכים, לדעת הרבה פוסקים (שהמחבר הזכיר, והסתמך עליהם), חוזר הדין שהם אסורים בייחוד].

[מלבד האיסורים ההלכתיים, יש ב'עצה' זו גם כמה חסרונות מעשיים ונפשיים, ואכמ"ל].

51 'היתר' זה מנוגד לפסק השולחן ערוך (אה"ע כג, ה, ומקורו בשו"ת הרא"ש לג, ג): "אשה שיש לה אוטם ברחם וכשבועלה משמש עמה זורה מבחין - אסור" (אע"פ שמדובר כאשר הזרע יוצא ב**אָזור** פתח הנרתיק). יצוין, שגם הרמ"א ושאר נושאי הכלים בשולחן ערוך הסכימו בשתיקה לדין זה (וראה גם בהערה הבאה שזהו עוון חמור לכל הדעות).

52 ושם מסביר המחבר את נימוקיו: "ולענין חשש זרע לבטלה גם כאשר הזרע יוצא דרך חיבוק (דרך אברים), לדעת פוסקים רבים אינו נחשב כזרע לבטלה. ויש מקום לומר שכאשר הזרע יוצא סביב לפתח הנרתיק, גם רוב המחמירים יודו שאין בכך איסור זרע לבטלה, שכן באופן זה לעיתים אפשר להיכנס להריון. ואם כן כאן, כאשר מגמת החתן והכלה לפוגג את הבושה והמתח ולהרבות אהבה ושמחה של מצווה, הדבר רצוי לכתחילה".

טרם נדון בדברים, נעיר שמסקנתו מנוגדת להלכה, כמבואר בהערה הקודמת, שהוצאת זרע מסביר לפתח הנרתיק אסורה לדעת הרא"ש, שנפסקה להלכה בשולחן ערוך, וגם הרמ"א ושאר המפרשים לא חלקו על דין זה.

וכעת נתייחס בקצרה לנימוקי המחבר, ונשיב עליהם.

המחבר מבסס את ההיתר על 'ביאה דרך איברים', שכתב הדרישה (אה"ע ס' כה ס"ק ו, וס' כג ס"ק א)

מזעזע לראות כיצד עוון כה חמור הופך להדרכה מומלצת לרבים: "רצוי לכתחילה"!!!

שלדעת ר"י (בתוספות יבמות לד: וסנהדרין נח:) המתיר ביאה שלא כדרכה באשתו באקראי - מותרת ג"כ ביאה דרך איברים, [המחבר התבסס גם על גרסה מסוימת בדברי הרמב"ם, וראה להלן].

אך יש להעיר על דבריו משלושה צדדים: (א) לגבי ביאה שלא כדרכה נחלקו הראשונים, ולמעשה אין להתיר אלא בשעת הדחק גדול מאד, (ב) גם למתירים ביאה שלא כדרכה לא ברור כלל שהתירו ביאה דרך איברים (ולא מצינו מי שהתיר בהדיא מלבד הדרישה), (ג) האופן הנ"ל אינו מוגדר 'ביאה דרך איברים', אלא: הוצאת שז"ל.

ונרחיב מעט בביאור הדברים.

א נחלקו הראשונים האם מותרת **ביאה שלא כדרכה** באשתו (כשמוציא זרע). לדעת האוסרים ביאה שלא כדרכה - כל שכן שביאה 'דרך איברים' אסורה. **מין הבית יוסף** הכריע במחלוקת זו כדעת האוסרים, וכך כתב **בבית יוסף** (אה"ע סי' כה, ב) על שיטת ר"י הנ"ל (המתיר ביאה שלא כדרכה באקראי): "ודבר קשה הוא להתיר לו להיכשל בהוצאת זרע לבטלה אפילו באקראי, ושומו נפשו ירחק מזה ומכיוצא בו, וכבר כתבתי בזה". והוסיף **בבדק הבית**: "ואילו היה ר"י רואה מ"ש הזהיר בעונש המוציא זרע לבטלה כי הוא גדול משאר עבירות שבתורה, לא היה כותב זה שכתב". אמנם **הרמ"א** בהגהה (אה"ע כה, ב) הביא את שתי הדעות הנ"ל (ומשמע שמכריע להקל), אך הרבה אחרונים, גם מעדות אשכנז, החמירו בזה (ראה **באר הגולה** אה"ע שם, אות ו*); **חלקת מחוקק** ו**באר היטב** שם ס"ק ב; **מור קציעה** או"ח סי' רמ ד"ה ע"ב בטור מפני שהופכים; **ישועות יעקב** שם ס"ק ד; **ערוך השולחן** אה"ע כה, יא. וראה שו"ת **דברי מלכיאל** ח"ה סי' קנז: "...כבר כתבו האחרונים, שהעיקר דאסור שלא כדרכה בהוצאת זרע, וע"ש בכנסת הגדולה...").

ומפורסם משי"כ **בספר חרדים** (הביאו **השל"ה** הקדוש, קדושת הזיווג אות שסד): "ומעשה היה פה צפת, שנת ה'ש"ח ליצירה, שבמעמד הרבנים הגדולים מוהר"ר **יוסף קארו** ומוהר"ר יצחק מסעוד ומוהר"ר אברהם שלום ומורי הרב החסיד רבי יוסף שאגים וכמה רבנים אחרים, באה אשה ואמרה, שבעלה בא עליה שלא כדרכה, **ונדוהו וחרפוהו, ואמרו לשורפו באש, וסוף גרשוהו מארץ ישראל**". (אף שכמה אחרונים השיגו על פירשנותו בדברי ר"י והרא"ש ואכמ"ל).

ומאחר שעניין זה (ביאה שלא כדרכה) נמצא במחלוקת גדולה בין רבותינו הראשונים, ולדעת האוסרים הוא בכלל עוון הוצאת זרע לבטלה, שהוא עוון חמור מאד (עי' למשל נדה יג ושולחן ערוך אה"ע כג, א), לכן **למעשה הפוסקים נהגו שלא להשתמש בהיתר זה אלא בשעת הדחק גדולה מאד**, (ועיין שו"ת **באר משה** (לגר"מ שטון זצ"ל) ח"ג סי' קנג).

[יתירה מזו: גם הפוסקים המתירים ראו בביאה שלא כדרכה ודרך אברים - דבר בהמי ומגונה, והמליצו להתקדש ולהימנע מדבר מכוער זה (למשל, ראה **פירוש המשנה לרמב"ם**, סנהדרין פ"ז מ"ד, נג. נד.); והפיכת דבר זה ל"ראוי לכתחילה" לכל חתן וכלה, זהו צעד המנוגד גם לדעת המתירים].

ב בנוסף, גם לדעת המתירים ביאה שלא כדרכה, מסתבר מאד **שביאה דרך איברים אסורה** (מפני שביאה שלא כדרכה מוגדרת 'ביאה' לכל העניינים שבתורה, כפי שנלמד מ"משכבי אשה", ראה יבמות נה: נו: סוטה כו: גיטין פה. סנהדרין נה. הוריות ד. ועוד, אך ביאה דרך איברים היא "פריצותא בעלמא" (סוטה כו:), ואיננה מוגדרת 'ביאה', וכמו שכתב **הרא"ה קוק** זצ"ל (שו"ת **עזרת כהן** ס"ס לז): "...דשאני שלא כדרכה לדעת המקלין באקראי ובלא מתכוון להשחית, שהוא מפני שהתורה קראה זה ביאה גמורה, ושני משכבות, והוי בכלל ההיתר...", וע"ש שכתב שהוא עדיף ממשמשת במון שלא במקום סכנה).

ולא מצאנו מי שהתיר להדיא ביאה דרך איברים מלבד הדרישה (הנ"ל) בדעת ר"י, ואדרבה מדקדוק

דרכו של המחבר במקומות רבים להמעט בערכו ובתוקפן ההלכתי המחייב של תקנות

לשון **הטור והרמ"א** (אה"ע כה, ב) עולה בפשטות שאף לדעת ר"י רק ביאה שלא כדרכה מותרת (ומשמע שביאה דרך איברים - אסורה; ושלא כדברי הדרישה הנ"ל) ע"ש, וכך עולה גם מדברי **הרא"ש והשולחן ערוך** הנ"ל (לגבי אשה שיש לה אוטם), שאם זָוָה בחוץ אסור (גם באופן שהביאה כדרכה, וכ"ש 'דרך אברים'), ודו"ק. (וזאת למרות שדעת הרא"ש להתיר ביאה שלא כדרכה, ע"י רא"ש יבמות פ"ג ס' ט בהגהות הב"ח שם אות ו, ובית יוסף או"ח ס' רמ, ד, ואה"ע כה, ב, וכן תוס' הרא"ש נדרים כ:). [בהרחבות לשמחת הבית וברכתו' (ב, יח, ח) נכתב שכמה ראשונים (רבנו יונה סנהדרין נח; אורחות חיים כתובות ז, טור ורמ"א הנ"ל) התירו ביאה דרך איברים, ולא השגיח **שכולם** הדגישו שהיתר זה דווקא **כשלא מוציא זרע**, ע"ש, (והטור והרמ"א הביאו שיטת המתיר ביאה שלא כדרכה כשמוציא זרע, ומשמע ש'דרך אברים' מותר רק בלא הוצאת זרע, וכנ"ל)].

[והוסיף להסביר בדעת **הרמב"ם**, איסורי ביאה כא, ט, לפי גרסת כת"י תימניים, שהתיר הוצאת זרע בביאה 'דרך אברים', אך יש להעיר על כך: (א) כל הראשונים והפוסקים גרסו בדברי הרמב"ם "ובלבד שלא יוציא זרע לבטלה", וכ"ה ג"כ בהרבה כת"י ספרדיים ואשכנזיים (גם כת"י קדומים), וא"ל לגרסתם הרמב"ם אסור **בפירוש**. (ב) גם לגרסה שמשמיטה מילים אלו, יתכן מאד שהרמב"ם אסר הוצאת זרע בביאה דרך אברים (כמו שאסר הוצאת זרע ב'דש במפנים וזורה מבחוץ', שם יח), וכ"כ הגאון **הרב יוסף קאפח** זצ"ל (בפירושו שם) ואחרים. (ג) כתבו המומחים ('אחרית דבר' ברמב"ם פרנקל, עמ' ט-י, הקדמת הרב יצחק שילת שליט"א ל'רמב"ם מדויק', ועוד), שכתבי-היד התימניים מדויקים במיוחד, אך כל התיקונים שהרמב"ם תיקן בספרו לא מופיעים בהם. וא"כ מסתבר שהרמב"ם עצמו הוא שהוסיף את המילים: "ובלבד שלא יוציא זרע", וכפי שביסס הרב אריה כץ שליט"א במאמרו 'דעת הרמב"ם בביאה שלא כדרכה', 'אסיא' צז-צח (אייר תשע"ה), עמ' 149-141 (ונדפס בספרו שו"ת שאגת כהן ס' נב), ודפח"ח. ועוד העירו המומחים הנ"ל, שכל כתבי היד התימניים יש להם בית אב א' (שיש טעויות מוכחות שנמצאות בכלם, וצ"ל שכולם העתיקו ממקור א' שטעה בזה). וא"כ מחמת שנוסח זה נמצא בכל הראשונים והפוסקים ובכתבי ידות רבים (אשכנזיים וספרדיים), מסתבר שהוא תיקון של הרמב"ם עצמו (כפי שביסס במאמרו הנ"ל), או טעות המעתיק הראשון שממנו העתיקו כל כתבי היד התימניים, ודו"ק. - **נמצא**, שאין כל הכרח שהרמב"ם התיר זאת, ואדרבה הדברים מטין שאסור].

ונמצא שדעת הדרישה המחודשת (להתיר ביאה דרך אברים) היא דעה יחידאית בפוסקים. ובנוסף, יש כנגדה **ספק ספיקא להחמיר**, שהרי ספק אם הלכה כדעת האוסרים ביאה שלא כדרכה (שכמותם הכריע מרן הבית יוסף), ולשיטתם פשוט שביאה דרך איברים (כשמוציא זרע) אסורה בתכלית; ואם הלכה כדעת ר"י (שמוותרת ביאה שלא כדרכה) - שמא העיקר כדעת הרמ"א והרא"ש (וכ"מ מסתימת שאר הפוסקים) שהבינו בו לאסור ביאה דרך אברים (כשמוציא זרע).

ג ובכלל, גם לדעת הדרישה הנ"ל (שמוותרת ביאה דרך איברים), **אין להתיר "חיבור על ידי מגע קל של האיבר באזור פתח הנרתיק, באופן שזרעו יצא אליה בלא שום שמץ לחץ על הבתולים"**, וזאת משום שביאה דרך אברים (שהתיר הדרישה, והוא **דעת יחיד** וכנ"ל), הכוונה לדוש בגוף האשה (ראה **רש"י** יבמות נה: "מיעוץ דדים ודש מבחוץ בשאר איברים") עד שמחמת כן יוצא הזרע, ולא שינאף ביד ורגל (נדה יג:). ורק הזרע יגע בגופה, ח"ו.

[גם הטעם שכתב המחבר להתיר הוצאת הזרע סביב לפתח הנרתיק, "שכן באופן זה **לעיתים** אפשר להיכנס להריון" - **איננו נכון**, כמו שאין חולק שאסור להוציא זרע ח"ו על סדין האשה או באמבטיה שתרחץ בה האשה, אע"פ שהובא בפוסקים (ע"י **ב"ח** יו"ד ס' קצה ס"ק ה וט"ז שם ס"ק ז, **חלקת מחוקק** אה"ע ס' א ס"ק ח וב"ש שם ס"ק י, ובשאר המפרשים) שישנה אפשרות (רחוקה) שאשה

ומנהגים (וזאת בשונה מהפסיקה המקובלת, כמובן), והוא אף רואה בכך אידאל ו"צורך גדול"⁵³.

תתעבר מזרע זה. (ואין לדמות זאת כלל להוצאת זרע בכדי להשתמש בו להפריית מבחנה וכיו"ב, מפני ששם הוצאת הזרע נעשית **במטרה להוליד**, והזרע מוכנס לגוף האשה, והסיכויים שהזרע אכן יישמש להריון גבוהים הרבה יותר, ולכל הפחות נכנסים לגדר ספק סביר. וע"ע שו"ת **יביע אומר** ח"ב אה"ע סי' א וח"ח אה"ע סי' כא).]

לסיכום, אין שום היתר להוציא זרע חוץ לפתח הנרתיק (ואפילו לדעת הדרישה, וקל וחומר לדעת שאר הפוסקים, שביאה דרך איברים אסורה, וכ"ד הרא"ש והרמ"א, וקל וחומר לדעת האוסרים ביאה שלא כדרכה, שכמותם פסק מרן הבית יוסף, וגם אם לעיתים, בשעת הדחק גדול, במקום עיגון וכיו"ב, סומכים על המתירים, אין להורות כן לכתחילה ח"ו). נמצא שגם כאן מטעה מחבר הספר את הזוג הצעיר ומחטיא אותם באיסור חמור באמתלא שיש כאן מצווה גדולה, חלילה. וזאת מלבד שאין חולק שהדבר מכווער ומוגונה (וכנ"ל), והפיתו לנורמה מקובלת וראויה לכתחילה, אצל כל זוג בתחילת נישואיהם, תמוהה ביותר (גם לולי שהיה איסור בדבר).

[לצערנו, 'היתרים' דומים מופיעים בדברי המחבר במקומות נוספים (ראה פרק ט סוף הערה 1, עמ' 189, וש"נ, ד' ירחם).

53 ראה מאמרו של **הרב שלום קליין** שליט"א שהעיר על נקודה זו (שמאפיינת את סדרת 'פניני הלכה' בכללה). וראה גם בהקדמה לספר (אות ז, עמ' יב): "במשך הדורות מנהגי חסידות הפכו לחומרות מחייבות, ויש צורך גדול להעמיד את ההלכה במקומה" וכו' ע"ש.

[אפילו בנוגע לתקנת רבי ומונהג בנות ישראל שנתקבל כ"הלכה פסוקה" (ברכות לא.), לספור שבעה נקיים לכל נדה, **כתב המחבר** (א, י, עמ' 20-19) שישנן שתי טענות לבטל התקנה: (א) "אולי לאחר שחזרנו לארץ, יש מקום להדר יותר במצוות עונה ולהפחית בסייגים", (ב) "שרבו הפיתויים והמכשולים, וככל שמשך האיסור מתארך, רבים יותר מתקשים לקיימו", אולם אף שמדובר "בטענות חזקות" (לדבריו), "אין בידינו סמכות לבטל מנהג שהתקבל כהלכה פסוקה על ידי חכמי התלמוד, וממילא התקנה מחייבת במלוא תוקפה. הרי שלמרות שזכינו לחזור לארץ ולבנותה, עדיין לא זכינו לבניין התורה כראוי, וממילא התקנה תואמת את מצבנו הרוחני. ועל כן אנו מתפללים: 'השיבה שופטינו כבראשונה ויועצינו כבתחילה והסר ממנו יגון ואנחה". **עכת"ד (ע"ש ובהמשך דבריו החמורים)**. - **ויש להצטער מאד על דברים אלו, שאין להם כל בסיס תורני**, שכן הנימוקים ההלכתיים לתקנה זו קיימים **במלוא תוקפם** אף בזמננו (וכפי שיתבאר בשורות הבאות).

יש לשים לב, **שלדברי הראשונים** (שהמחבר הביא חלקם בעמ' 13-11 הערות 6-7; וראה בית יוסף יו"ד סי' קפג) **אי-שמירת שבעה נקיים עלולה להביא למכשולות מצויים באיסורי תורה** ואכמ"ל. נימוקים אלו תקפים היום כבעבר, ואין שום עילה וסברא (בהיגיון התורני) לשנות אותם. (וכל שכן לפי ההבנה המקובלת בשיטת הרמב"ם, לפיה רוב הנידות בזמננו הינן זבות. וראה מאמרו של הרב בן-ציון אוריאל שליט"א, 'תשובת הרמב"ם בענין ספירת ימי נדה וזיבה (בהדרה מחדש עפ"י כתב ידו) ודין במשמעותה', 'המעין', גיליון 212 - טבת תשע"ה [נה, ב], ושם בהערות 24-21 הביא שזו גם שיטת הגאונים).

בנוסף, בניגוד לדברי המחבר, **אין ב"הלכה פסוקה" זו שום חסרון ב"מצות עונה"** (כשם שאין חסרון במצות עונה באדם שמבחרתו הוא חמר ולא טייל, וכ"ש כשמדובר במנהג של **בנות** ישראל שקיבלו על עצמן, ובפרט שכן הסיכמו חז"ל).

יודגש: מדובר בטעות חמורה במישור העיוני-הלכתי, וזאת מעבר לכל הנזק הציבורי שיש בפרסום

המחבר מתייחס כך גם לתקנות ומנהגים שנפסקו להלכה בשולחן ערוך ובהגהות הרמ"א, ונביא לכך כמה דוגמאות:

המחבר כותב בספר (פרק ה הערה 8, עמוד 108) לבטל את - מה שהוא מכנה - 'מנהג הבלנית' לאשה החוששת מכך: "אשה שמתביישת שבלנית תראה אותה או שמסיבה אחרת אינה רוצה להיעזר בבלנית, אינה חייבת לקיים את המנהג, ותוכל לטבול לבדה תוך הקפדה שכל שְׁעֵרָה יהיה בתוך המים"⁵⁴. - והוא הפך דברי מרן (שולחן ערוך יו"ד קצח, מ; עפ"י הראשונים⁵⁵) שיש להעמיד על גבי הטובלת יהודייה בוגרת כעד אחד באיסורים, וזה לשונו: "צריך

הדברים (כאילו יש איזשהו היגיון בטענות לביטול שבעה נקיים) בשעה שמתנהל קמפיין הסתה שלא לקיים הלכה זו ולא לשמור שבעה נקיים, ובתקופה שיש המזלזלים בתקנות ומנהגי חז"ל בכלל, ועל אחת כמה וכמה בדבר שהיצר כה תקיף.

גם עצם הטעם שכתב למנהג בנות ישראל - מפני שבגלות צריך להרחיק יותר כדי להביא להתחדשות בשמחת עונה - הינו מופקפק ביותר (ואין לו מקור), ואכמ"ל (וראה עין אי"ה, שבת פ"א סי' לט, עמ' 25, ודו"ק).

מעבר לכך, יש להעיר הרבה על עצם התפיסה שבשובנו לארץ הקודש יש להקל יותר בדיני טהרת המשפחה ח"ו, כאילו מצות יישוב הארץ מבטלת זהירות במצוות (אגב, כל המקורות שהביא המחבר, שם א, ח-ט, עמ' 14-18, מתייחסים רק לבית המקדש ולא לשיבה לארץ, ואכמ"ל בזה ובמשמעות הדברים), ועל ההשלכה המעשית שכיום אפשר ח"ו להקל יותר בהלכות נדה (כרמיזת המחבר בהמשך הדברים, ע"ש ודו"ק).

לסיכום, אף שהמחבר לא מבטל את שבעת הנקיים למעשה (אך ראה להלן הערה 68), מ"מ בדבריו בולטת השקפה שאיננה ברוח התורה שבעל פה וההלכה המסורה בידיו. וזאת מלבד שמחמת השקפה זו המחבר מתאמץ לבטל ולצמצם תקנות ומנהגים שלאחר חתימת התלמוד (גם כשנתקבלו ע"י הפוסקים, כדלהלן).

54 ומשמע מדבריו (שם) שלדעתו הציבור אחראי(!) לאפשר לנשים שאינן רוצות להחזיק ב'מנהג הבלנית', לטבול ללא בלנית, כלשונו: "במקום שבו הציבור מקפיד על מנהג הבלנית ורוצה לחזקו כנדרמה, ניתן לקבוע שבמקווה שלהם טובלים רק עם בלנית כמקובל, ובלבד שיש פתרון סביר למי שאינה מעוניינת לטבול עם בלנית". וזאת למרות שאשה זו עוברת על המנהג ועל הוראת הפוסקים (שיש להעמיד אשה על הטבילה, כמובא בסמוך).

55 כתבו הרא"ש (נדה, הל' מקוואות סי' כח, ובקיצור הל' נדה סי' ב), הרשב"א (בתורת הבית, ז, ז, ובקצר בסופו) ואורחות חיים (ח"ב, הל' טהרת הנדה אות י, עמ' קמט) שצריך שתשגיח אשה בשעת הטבילה שכל השערות נכנסו במים, ע"ש. ועוד כתבו האורחות חיים (שם) והכלבו (סי' פו) בשם מהר"ם ג"ע, שהטובלת צריכה להוליד עמה אשה יהודייה, הגדולה יותר מ"ב שנים ויום א', או בעלה, לראות אם טבלה כדן, הואיל ואתחזק איסורא. וכע"ז בקובץ תשב"ץ קטן (סי' תפג), באגור (סי' אלף שפז) ובשערי דורא (הל' נדה, ס"ס כ), הובא כ"ז בבית יוסף (יו"ד סי' קצח, מ) ובדרכי משה (שם אות טז). וראה טהרת הבית (ח"ג עמ' קעב). וע"ע בבית יוסף (שם) בדעת הראב"ד.

להעמיד על גבה יהודית גדולה יותר מ"ב שנה ויום אחד בשעה שהיא טובלת, שתראה שלא יישאר משער ראשה צף על פני המים".

ויש לזכור, שאפילו אם רק שיערה אחת הייתה מחוץ למי-המקווה בשעת הטבילה, **לכל הדעות, לא עלתה לה טבילה והיא נדה מן התורה**. ולכן, נוכחות הבלנית, המוודאת שבשעת הטבילה כל השערות היו בתוך המים, הינה חיונית וקריטית, ומצילה זוגות רבים מאיסורי כרת.

בנוסף, חשוב מאד שתהיה בלנית, שתוכל לוודא שלא נותרו חציצות בגבה וכד', ושהאישה אכן עיינה היטב בכל חלקי גופה, שכן **מורן** (שולחן ערוך יו"ד קצט, ח) פוסק שאם לא עיינה בגופה כראוי - לא עלתה לה טבילה. המחבר עצמו מודה (שם): "הניסיון מראה, שבלא נוכחות של בלנית טובה בטבילה, יש טובלות שטועות בהלכה ואין מי שיעמיד אותן על טעותן". ולא מובן כיצד הסכים לוותר על כך בנקל.

בספר 'אביר הרועים' (ח"א עמ' 233) מסופר כי כאשר **הרב עובדיה יוסף** זצ"ל הגיע למצרים, ראה שאין שם בלנית במקווה המקפידה לבדוק לבל יהיה חלילה דבר חוצץ, "והיה סר וזעף מפני הרעה, הכיצד באו ישראל לַשְׁפֵּל הזה". לאחר מכן כתב תשובה שלמה להכשיר **בדיעבד** את הטבילות שנעשו ללא בלנית כנדרש, והתיר את הגיורים שנעשו כך. אולם לאחר שכתבה - גנז אותה ולא היה מוכן להראותה לאיש(!), כדי **שחס ושלום לא יעלה על לב אדם לומר שאין צריך בלנית במקווה**.

כחלק מגישת המחבר לצמצם במנהגים ובתקנות שהתקבלו במהלך הדורות, **המחבר מיקל מאד ביחס למנהג בני אשכנז לחכות חמישה ימים טרם ספירת שבעה נקיים** (ד, ז והערה 8, עמ' 87-85), ומתיר להקל ולשנות ממנהג זה במצבים רבים ומגוונים⁵⁶.

56 וזה לשון המחבר: "על הטענה שאסור לשנות מהמנהג כדי שלא לפגוע במסורת התורה, אפשר להשיב, שעיקר חומרת שינוי המסורת הוא במקום שהכל נהגו כך... אבל כאשר גרים בשכנות עם יהודים צדיקים שנוהגים אחרת... כשיש סיבות חזקות במיוחד, אפשר להקל כמנהגם, ואין בזה פגיעה כ"כ במסורת ההלכה".

מטעם זה הוא מתיר לבני קהילות מיוצאי עדות המזרח וספרד שנהגו להחמיר בזה כדעת הרמ"א, לשנות ממנהגם (כדעת הגר"ע יוסף זצ"ל, ודלא כרבים שחלקו עליו בזה, כמוכן, א"צ לומר שלגיטימי לפסוק כמורן הגר"ע יוסף זצ"ל, וכל הביקורת היא על פסיקה כקולי דמור ומור במקום דאיכא תרתי דסתרי וכו"ב ואכמ"ל). **וכן אם אחד מבני הזוג** (הבעל או האשה) מעדות המזרח או ספרד, ג"כ כתב להקל (אם הבעל מיוצאי ספרד - האשה נגדרת אחריו, ואם האשה מיוצאי ספרד - י"א שבדיני הנשים האשה הולכת אחר אמה, ולא נגדרת אחר בעלה, ותסמוך עליהם בזה). וכן בני זוג מיוצאי אשכנז שחזרו

נתייחס לדוגמא בולטת:

המחבר כותב (פרק ד סוף הערה 7, עמוד 85), שאין צורך להמתין חמישה ימים (ואפילו לא ארבעה ימים) קודם שבעת הנקיים לאחר ראיית כתם: "אפשר להקל בזה עם שטיפה או קינוח". - והוא הפך הכרעת פוסקי אשכנז (רמ"א יו"ד קצו, יא-יג) ובניגוד למנהג. וגם בזה הוא יחיד בין פוסקי זמננו.⁵⁷

ועוד כתב בספרו (ה, ב, עמ' 96) להתיר לאשה לטבול לכתחילה עם איפור ותכשיטים שאינם חוצצים, - וגם הוא הפך דברי הרמ"א (יו"ד קצח, א) שכתב: "ולכתחילה לא טבול אפילו בדברים שאינם חוצצין, גזרה אטו דברים החוצצים" (וכך הסכימו שאר הפוסקים, וכן המנהג בכל ישראל). כמוכן, שגם בספרי חכמי זמננו כתבו כהוראת הרמ"א⁵⁸.

בתשובה, לדבריו, רשאים להקל בזה לכתחילה (כיוון שהוריהם לא נהגו להחמיר בזה).

והוסיף: "יוצאי אשכנז שמסורת החומרא נשמרה אצלם ברצף, ורוצים מאוד לשנות מנהגם למנהג השו"ע... אם הדבר נעשה תוך שיקול דעת ולפי עניינם המיוחד ובהסכמת רבם, יש בכך תיקון לפגם שבשינוי המסורת. ונראה לענ"ד שככל שבני הזוג מיוצאי אשכנז קשורים לקהילה ששותפים בה בני כל העדות, או שבמשפחתם הקרובה יש קרובים מכל העדות, יש יותר מקום להתחשב במנהגם להקל".

ועוד הורה: "במקום צורך גדול במיוחד, כמו חיילים שרוב הזמן אינם בביתם, לכתחילה יש לנהוג בשיטת השולחן ערוך".

57 למשל ראה **טהרת בת ישראל** (ג, ד, עמ' לג), **דרכי טהרה** (יד, כא וכה), **שיעורי שבט הלוי** (קצו, יא, ט, עמ' ש; שם יג, ד, עמ' דש), **מראה כהן** (סוף עמ' לז), **משמרת הטהרה** (הרב קארפ שליט"א, ח"ב, ט, א, והערות 2, 7, עמ' נג-נד) ועוד, [וראה **ערוך השולחן** יו"ד קצו, לח]. גם בספר **טהרת הבית** (ח"ב, יג, טו, עמ' תמד (תכו)) כתב: "**מנהג האשכנזים** בזה כדעת הרמ"א להחמיר **אפילו בכתם**, ושיש להמתין חמישה ימים, ואחר כך לספור שבעה נקיים, ואין להם לשנות ממנהגם".

58 **איש ואשה** (הרב אלישיב קנוהל זצ"ל; ג, א, עמ' 114): "**הטבילה לכתחילה ללא כל חציצה** - לכתחילה תסיר לפני הטבילה כל דבר החוצץ, גם אם מעיקר הדין הוא אינו פוסל את הטבילה. **בכל מקרה שטבילה כשעל גופה או על שיערה דבר החוצץ, לכתחילה תחזור לטבול לאחר שהסירה מעליה דבר זה**. אם הטבילה החוזרת בעייתית וקשה לה, כגון שחזרה כבר לביתה וכדומה, תפנה לרב כיצד לנהוג הן לגבי הטבילה והן לגבי הברכה בטבילה החוזרת. אם היא טובלת פעם נוספת מיד, לפני שהסיחה דעתה מהברכה והטבילה הראשונה, היא אינה צריכה לברך שוב. דבר רפוי שמים נכנסים תחתיו, אינו חוצץ. אף על פי כן, לכתחילה לא טבול כשדבר כזה מצוי על גופה". וכע"ז **בדרכי טהרה** (טז, ד-ו) ועוד.

[אמנם ב**טהרת הבית** (ח"ג עמ' ה-ז) כתב שמרן **הבית יוסף** חולק על הרמ"א בזה, ע"ש במקורותיו, אך (א) גם לדבריו, האשכנזים יוצאים ביד רמ"א ומחמירים בזה. (ב) יש שכתבו שגם מרן הבית יוסף מודה לדברי הרמ"א, ראה **אוצר הלכה**, סי' קצח, א, אות ה והערה כ, עמ' שעח, ו**ש"נ**, ושם ה, אות כד, עמ'

המחבר הביא את דברי הרמ"א, **אך החליט לתת לדברי הרמ"א משקל שונה**⁵⁹ (שם הערה 1, עמוד 97): "אולם כוונת הרמ"א **שמונה חסידות** להסיר כל חציצה, אבל גם הוא מסכים שבשעת הצורך אפשר לנהוג לכתחילה כהלכה... שאין לאסור מיעוט שאינו מקפיד, כי אין גוזרים גזירה לגזירה". כמקור לפרשנותו מציין המחבר לשני אחרונים (ערוך השולחן י"ד קצח, ט; סדרי טהרה שם ס"ק ו). **אך עיון במקורות שציין לדבריו, מראה שהוא לא דקדק בדבריהם.** הם אמנם כתבו שזו "חומרא מחומרות האחרונים" (ולא: דינא דגמרא), אך מכאן ועד הקביעה שזו רק "מידת חסידות" - רחוקה הדרך.

ל'חוסר דיוק' זה משמעות מעשית רחבה. למשל, **הערוך השולחן** (שם) כתב להתיר לטבול כשעליה דברים רפויים שאינם חוצצים **רק** "אם יש לה צורך בזה, כמו לרפואה וכיו"ב", אך לגבי טבעות וצמידים כתב "שיש לגזור בהם רפויים אטו אינם רפויים, ולמה לא תסירם בעת טבילה?"⁶⁰.

שפה. (ג) גם הגר"ע יוסף זצ"ל, לא ברור כלל שהורה לבני ספרד להקל בזה **לכתחילה**, ראה **טהרת הבית** שם עמ' קיב-קיג (ובעוד מקומות), וכן בנו **הרב דוד יוסף** שליט"א כתב שלכתחילה יש להקפיד להסיר גם דברים שאינם חוצצים (ראה **תורת הטהרה** פרק יז סעיפים ב, ג, ה, כד, כה, מז, נ, ובציונים; ספר זה נכתב ע"פ פסקי אביו בטהרת הבית).

ואע"פ שיש כמה אחרונים שהקלו בטבילה **בדבר רפוי** במצבים מסוימים (עי' ב"ח י"ד סי' קצח ס"ק ז, שו"ת זרע אמת ח"ב סי' פו-פז, שלמות אליהו על ביאור הגר"א שם אות ד), אך מסקנת האחרונים שלא כדבריהם (וגם בדעת אחרונים אלו יש לדון ואכמ"ל), וגם המנהג להחמיר בזה, ובפרט שאין קושי גדול להחמיר בזה, ואיזה צורך יש בדבר, ומפני מה לעקור בחינם מנהג ישראל? (וכ"ש לגבי דבר החוצץ, אלא שהוא במיעוט הגוף ואינה מקפדת עליו).

59 **הרב שמואל אריאל** שליט"א (במאמרו הנ"ל בהערה 2, עמ' 111-112) העיר שמדובר **בתופעה**: "המחבר מגדיר הלכות ומנהגים מסוימים באופן פחות מחייב מאשר הדרך המקובלת בפסיקה. בהלכות נידה, כמו בהלכות אחרות, ישנם פרטי הלכה מסוימים שמוגדרים כ'לכתחילה', דהיינו שבאופן בסיסי הדין הוא שיש לקיים עניין זה אך אין זה מעכב בדיעבד, ובשעת הדחק אף ניתן לעיתים לוותר עליו. בעניינים מסוג זה, **לא פעם, המחבר מנמיך עוד יותר את מידת החיוב, כאשר הוא מגדיר דין כזה של 'לכתחילה' כאילו הוא 'מנהג הידור', מנהג חסידות וכדומה, ומאפשר לוותר עליו גם כאשר לא נמצאים בשעת הדחק ולא קיים צורך מיוחד, או לפחות מתנסח באופן שמאפשר להבין כך. כך למשל בעניין הנחת מוך דחוק (פרק ד הערה 5), לבישת בגדים לבנים בשבעה נקיים (שם הערה 10), קציצת ציפורניים לפני הטבילה (ה, ב; ה, יג והערה 14), והסרת דברים שאינם חוצצים (ה, ב והערה 1)". על נקודה זו עמדו גם רבני מכון פוע"ה והרב יצחק לוי הי"ו במאמריהם הנ"ל בהערה 2 (ועוד ממבקרי הספר).**

60 וכן ראה **סד"ט** (סי' קצח ס"ק נו), שהחמיר לכתחילה בכל דבר רפוי (ודלא כב"ח הנ"ל בסוף הערה 58, ואכמ"ל).

כמו כן, כתב בספרו (פרק ג הערה 6, עמ' 64) להתיר לבעל לשבת על מיטת אשתו בימי נידתה⁶¹ ("אמנם לכתחילה **טוב** לחוש לדעת המחמירים"). היתר זה הינו הפך דברי **השולחן ערוך** (יו"ד קצה, ה) **ורוב הפוסקים האחרונים**⁶². כמובן, שגם בספרי חכמי זמננו פסקו לאיסור⁶³.

61 יתכן שטעמו של המחבר, משום שאיסור זה לא הוזכר בגמרא, ובראשונים הוזכר רק האיסור **לשכב** על מיטתה, ו**הטור** הראשון שכתב לאסור **לשבת** על מיטתה. אך כבר הביאו **בחדושי הגהות** (על הטור) **שרבנו יונה** כבר הזכיר את האיסור לשבת על מיטתה. **[ויש להוסיף עוד מקורות מהראשונים, ראה ב'הגהות והערות' לטור מהד' 'שירת דבורה', שבספר המרדס, ספר האורה והראב"ן, כתבו שנהגו להחמיר שלא לשבת במושבה, ע"ש, וכן ראה תשב"ץ ח"ג ר"ס נח (בשאלה), ואכמ"ל. וע"ע לקט יושר ח"ב סוף עמ' כא, ואכמ"ל.]** ויתכן שאף הראשונים שכתבו לאסור שכיבה במיטתה דיברו בדבר המצוי, וה"ה לשיבה במיטתה (וע"ע **בית יוסף** יו"ד סי' קצה, ה: "ואע"ג דהראב"ד לא אסר אלא לישן על מיטתה, משמע לרבנו דה"ה דאסור ליישב עליה, דבישיבה עליה נמי איכא הרהור" וכו'. וע"ע **מנחת יצחק** ח"ז סי' עא ס"ק ב).

וכבר כתבו כמה טעמים לכך שלא אומרים בזה ספק דרבנן לקולא (ראה שו"ת **ישכיל עובדי** ח"ח יו"ד סי' יח; שו"ת **מנחת יצחק** שם; **הרב משה לוי** זצ"ל, 'ישיבת הבעל על מיטת אשתו נדה, 'אור תורה' גיליון תנעא כסלו תשס"ז, עמ' קמה; **משמרת הטהרה** (הרב קארפ) בביאור הלכה שם, עפ"ד הרמב"ן בהל' נדה ח, ז; ויש להוסיף עוד נימוקים ואכמ"ל).

[המחבר (שם) הוסיף נימוק משונה במיוחד להיתרו, כאילו הפוסקים שאסרו דיברו במיטות נמוכות (שהישיבה בהם נראית כשיבה)...., וכבר העירו מזה - ראה במאמרו של הרב שמואל אריאל שליט"א הנ"ל בהערה 2, וכן במאמרו של הרב שלום קליין שליט"א (ראש המכון התורני שעל ידי ישיבת 'אור ציון').]

62 אמנם מקצת מהאחרונים הקלו בכך (**ב"ח** יו"ד סי' קצה ס"ק ה [להבנת חלק מהאחרונים, ודלא כסד"ט שם ס"ק יא]; **ש"ך** שם ס"ק י ובנקודות הכסף; וכ"מ בסדרי **טהרה** שם סוף ס"ק יא; **שערי דעה** שם אות ג; ועוד), אך **רוב ככל הפוסקים** אסרו זאת, ובהם: רבנו יונה, טור, בית יוסף ושולחן ערוך, לבוש, ט"ז, באר הגולה, חידושי הגהות (על הטור), דברי חמודות (על הרא"ש, לבעל התוס' יו"ט, נדה פ"י סי' ב אות ג), חלקת מחוקק (אה"ע סי' סג ס"ק ו), חכמת אדם (בית הנשים קטז, ה), תורת השלמים, באר היטב, דרך החיים (לרבי יעקב מליסא, סי' רכו ס"ק א), מחצית השקל (או"ח סי' תרטו ס"ק א, יו"ד סי' קצה ס"ק י), קיצור שולחן ערוך קנ"ג, ח (וע"ע לחם ושמלה, סי' קצה לחם ס"ק טז), מקור חיים (הובא בדרכי תשובה סי' קצה ס"ק כב), בן איש חי (שנה שניה, פר' צו, סעיף כג), הרב מוירצבורג (אמירה לבית יעקב ב, ד), שערי טוהר (שער טו ס"ד ושערי דעת ס"ק ד) ותפארת צבי. וע"ע שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב סי' כ וערוך השולחן (יו"ד קצה, יח, ואה"ע סג, ז).

(רוב המקורות מספר טהרת הבית, ח"ב, יב, יט, עמ' קלא-קלג, ומדברי הגר"מ לוי זצ"ל במאמרו הנ"ל. וראה 'אוצר הלכה', סי' קצה, ה, אות סא הערה שכב, עמ' קעב, שהביאו אחרונים נוספים שהחמירו בזה).

63 **איש ואשה** (הרב אלישיב קנוהל זצ"ל; ז, ז, עמ' 168): "אסור לאיש לשבת וכל שכן לשכב על מיטת אשתו בשעת איסורם אפילו שלא בפניה". וכ"כ **דרכי טהרה** (ה, לד), **טהרת הבית** (ח"ב, יב, יט, עמ' קלא-קלג), **טהרת בת ישראל** (ב, ח), ועוד.

ועוד כתב בספרו היתרים רבים כעין אלו, אך דומה שהארכנו מספיק. לחלק מהדברים אין שום מקור בהלכה, אומנם בחלק מהדברים יש מקור של דעות דחיות בפוסקים, שמצא לרוב בספר **טהרת הבית** (להגר"ע יוסף זצ"ל), שהובאו שם רק כסניפים וכצירופים להקל בספקות דרבנן או בדיעבד, אבל לא לסמוך עליהם כשלעצמם, חלילה. ועל היתרים כאלה כתב **הבית יוסף** (אורח חיים סי' תמג, א) בהלכות פסח: "...וכן פשט המנהג בכל ישראל לאוסרו בהנאה משש שעות ולמעלה. והגם לבו בהוראה להתייגר בפני עמי הארץ להורות קולא בדבר על סמך בעל המאור ראוי לנזיפה, דהא אפילו דברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור אי אתה רשאי להתירם בפניהם, כל שכן בדבר זה שכל חכמי ישראל אוסרים אין דבריו של בעל המאור שהוא יחיד עומדים בפני הרבים, ועוד שהוא דבר שפשט איסורו בכל ישראל לפי שאבותיהם פסקו הלכה כדברי האוסרים".

גם במקומות שהמחבר מצטט היתרים בשם הפוסקים, לעיתים הביא דבריהם באופן לא מדויק ומטעה.

למשל, כתב בספרו (פרק ד הערה 9, עמוד 90): "בשעת הדחק, כשאשה שאינה מכירה את ההלכה באה לטבול והתברר שלא עשתה הפסק טהרה ולא בדקה שום בדיקה בשבעה נקיים, **יש מורים לה** לבדוק פעם אחת ולטבול"⁶⁴. - **והוא הפך דברי הפוסקים** (ראה טור ושולחן ערוך יו"ד קצו, ד, ובמפרשים).

וכתב שם במקורותיו: "כך מבואר ב'אשרי האיש' יו"ד א, לא, יח-יט; וכן ב'מעין אומר' ו, עה, והוסיף שתטבול בברכה, ועיין ב'טהרת הבית' ח"ב עמ' תצט" (תעט). - אך שוב **עיון בדברים מראה שאין 'היתר' כזה, והמחבר לא דק בדבריהם, מכמה צדדים:**

א כל מה שכתבו בשלושת המקורות הנ"ל הוא רק **שאין חיוב לבלנית למחות בה**, והיא יכולה "להעלים עין" ולאפשר לה לטבול במקווה (למרות האיסור שבדבר, מפני שעל

⁶⁴ מניסוח זה עולה בפשטות, שבשעת הדחק, כשאשה משום מה לא בדקה כלל, יש מקום להתיר לה לטבול ללא בדיקות שבעה נקיים (אולי משום שלום בית?). **אולם ברור** שההלכה (לכל הפוסקים) היא שלא ניתן לטבול באופן זה, ועליה להתחיל את תהליך ההיטהרות מההתחלה (הפסק טהרה, ולאחר מכן שבעה נקיים בבדיקות) ולטבול רק בסימו.

יתכן שזו טעות רק בניסוח (ולא שהמחבר התכוון להורות כך למעשה ח"ו), אך מדובר בעניין חמור, ובניסוח שעשוי לגרום לקורא הממוצע לטעות ולמכשלה חמורה (מלבד עצם היותו לא מדויק) **וחובה לתקנו מידית.**

ידי כך תנצל מאיסור חמור יותר, כדלהלן), אך **אין שום פוסק (!) שהתיר**, חלילה, לאשה לטבול בלא שום בדיקה פנימית בשבעה נקיים (גם לא בשעת הדחק, ואפילו לא ב'שעת חרום')⁶⁵. ואין קשר בין הדברים כלל ועיקר.

ב מבואר בדברי הפוסקים הנ"ל, שכל מה שהותר לבלנית לשתוק ולא למנוע מהאישה לטבול, אמור רק בנסיבות חריגות מאוד, דהיינו לגבי אשה מסורתית (או חילונית) **שבכל מקרה (גם אם לא נאפשר לה לטבול כעת) - היא תשמש עם בעלה ושניהם יכשלו באיסורי כרת**⁶⁶. כל ההיתר של הפוסקים הנ"ל, הוא רק לא למנוע מהאישה לטבול ולעבור באיסור, בכדי להציל אותה ואת בעלה מאיסור חמור יותר.

ברור מאליו, שאם **אין חשש ממשי שהיא תשמש עם בעלה בלא טבילה - ודאי שחובת הבלנית למנוע ממנה לטבול** עד שתפסוק בטהרה ותבדוק בשבעה נקיים⁶⁷.

65 לכן, הנוסח המופיע בספר: "...יש מורים לה לבדוק פעם אחת ולטבול" - איננו נכון, **אין** פוסקים המורים לה כך, אלא הם מורים **לבלנית** לשתוק **ולא למנוע** מהאישה לטבול, אם הטובלת בדקה לפחות פעם אחת.

[יש להדגיש, שבדיקה זו (שהזכיר המחבר) איננה מועילה דבר לשבעה נקיים עצמם, שהרי היא נעשית לאחר השקיעה (והמחבר עצמו לא מצריך אפילו להמתין עוד יום אחד נוסף), ולא נעשתה שום בדיקה קודם לכן].

66 כמו שכתב בספר **אשרי האיש**: "ואחר דרישה וחקירה מתברר שאם לא יניחו להן לטבול יכשלו באיסור ינידה מהתורה"

ועיין בשו"ת **משיב דבר** לנצי"ב (ח"ב ס' מד) שכתב: "הכלל דלהתיר איסור בשביל איסור צריך להיות מתון הרבה, וכמו רפואת הגוף שאם רואה הרופא דידו של אדם כואב הרבה, פעם מחליט לחתוך אותה כדי שלא יתמשך הכאב הלאה בחלל הגוף ויסתכן, ופעם מחליט דמוטב לסבול הכאב ולא להפסיד היד, ודבר זה אינו נעשה כ"א ביישוב דעת איזה רופאים יחד דשני הצדדים מסוכנים, כך רפואת הנפש המקולקל בזה האופן צריך יישוב הרבה עם איזה דעות ב"א גדולי תורה ובקרבם אלהים ישפוט שלא ליתי לידי חורבה ח"ו וה' יעמידני על קרן אורה".

67 יודגש: **אין שום היתר לאשה להסתפק בבדיקה אחת. גם לא 'בשעת חרום'**, ובטח לא "בשעת הדחק" כניסוח המטעה המופיע בספר (הארכתי בזה מפני שראיתי טועים בזה בעקבות הספר).

[כדוגמה לאדם שטעה בעקבות הספר, ניתן להביא את תלמיד המחבר, המשמש כ"מ ביישבת הר ברכה, אשר נשאל על הדברים הנ"ל, וענה: "נסה רגע לדמיין את הסיטואציה: אישה מגיעה למקווה, זאת אומרת שהיא אינה חילונית גמורה אלא 'על הרצף'. האם נחזיר אותה הביתה? האם תשמש עם בעלה? **האם יפגעו חיי נישואיה?** האם תבוא בפעם הבאה? זו שאלה מאוד עדינה ומוורכת". - משמע מדבריו, שאם יפגעו חיי נישואיה בשל כך שלא תטבול ותמנע מלשמש, לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל [שהוזכר שם בתכתובת], יש להתיר לה לטבול. - **טעות זו נובעת מקריאת הדברים בספר**, שם הם מנוסחים בצורה מטעה ולא מדויקת, ושלא כפי שמופיע במקור הדברים. האמת היא, שלפי ההלכה, **אין**

יש להתפלל מאד שסיוג זה לא נכתב בספר בפירוש (וגם לאחר שהעירו על כך ת"ח חשובים, הנוסח לא תוקן)⁶⁸.

[יש לציין, שבטהרת הבית (שם) הקל רק בנסיבות חמורות עוד יותר - כאשר יש חשש סביר שאם הבלנית תמחה בה תיראה עצמה נפגעת **ולא תבוא יותר למקווה** ותפסיק לשמור טהרה לגמרי, **והיא ובעלה יכשלו באיסורי כרתות במשך זמן ממושך**, ע"ש].

ג **בטהרת הבית** (שם) הוסיף הרב ותבע, שלאחר שתעלה האשה מהמקווה תעיר הבלנית את תשומת לבו בעדינות ובדרכי נועם שההלכה מחייבת הפסק ובדיקות, ודברי חכמים בנחת, נשמעים, ע"ש.

עוד כתב בספרו (ט, ה, עמ' 196): **"יש סוברים** שבעת הצירים הכואבים והלידה, כאשר היולדת נצרכת לכך מאוד, מותר לבעלה לאחוז בידה ולסעוד אותה. **אולם** לדעת רבים... אין להקל בזה".

ובהערה הרחיב הדברים (שם הערה 5, עמ' 197): **"יש אומרים** שבפועל המגע בשעת הלידה נועד לתמיכה ולא להנאה, וגם אין חשש שמא מתוך מגע התמיכה יגיעו למגע של הנאה ותשוקה, הואיל ומתח הלידה רב ונמצאים שם אנשים נוספים. וכיוון שכיום נשים רבות מרגישות צורך רב שבעליהן יתמכו בהן בעת הלידה, הרי דינן כדן חולה שנמצא בשעת הדחק ונזקק מאד לסעד, שמותר לסעדו במגע של עידוד. וכן דעת הרב שלמה דיכונבסקי, וכתב שנכון שהבעל יעטה כפפה (תחומין כג) ⁶⁹".

שום היתר לוותר על שבעה נקיים ועל הבדיקות שבתחילתם וסופם, גם לא משום שלום בית וכיו"ב].

68 [העובדה המתמיהה והמצערת, שהדברים לא תוקנו (גם לא במהדורה השנייה ובמהדורה המקוונת), מעוררת חשדות נוגים (ולואי שנתבדה), **שמא ואולי** המחבר אכן מתכוון להיתר בשעת הדחק לוותר לחלוטין על בדיקות השבעה נקיים (כפשטות הדברים המופיעים בספר, וכפי העולה מדברי תלמידיו), **חרף העובדה שבאמת לא התיר זאת שום פוסק**. ובפרט, שהמחבר כתב (ראה לעיל הערה 53) שיש נימוקים חזקים לבטל את שבעה הנקיים לנדה בזמננו (בשובנו לארץ), אלא שאין בסמכותנו לעשות זאת.].

69 המחבר עצמו (ט, ה, עמ' 196) אינו נוקט כדעה זו: **"אולם** לדעת רבים, כיוון שאין הכרח שדווקא האיש יסעד את אשתו, אין להקל בזה. ואף שהרוצים להקל יש להם על מה לסמוך, נכון להחמיר. ורק אם היולדת נכנסה לחרדה קשה, והיא דורשת שדווקא בעלה יאחז בידה ויסעד אותה - יש להקל". ובהערה הנ"ל (עמ' 197) כתב המחבר: אף שהרוצים להקל יש להם על מה לסמוך... נראה שיש

זו דוגמה נוספת בה הביא מקור וייחס לו דברים שכלל לא כתב.

אמנם הגאון הרב שלמה דיכובסקי שליט"א התיר במצב מסוים לתת יד לילודת, אך הוא סייג זאת והדגיש שהדברים אמורים רק לגבי אשה שנכנסה לחדרה גדולה בשעת הלידה, ודורשת את ידו של הבעל ואין שום דרך אחרת להרגיע אותה, ולדברי הרופא יש חשש אמיתי ומוחשי לשלומה⁷⁰.

נזכור: נגיעה שאינה של חיבה באשתו נדה, לפי פשט דברי הבית יוסף (יו"ד סי' קצה, יז), היא ב'יהרג ואל יעבור'⁷¹ (אומנם לדינא במקום פיקוח נפש עושים צירופים ומקלים, אבל מכאן ועד היתר ל"נשים רבות" ה"מרגישות צורך רב" - יש מרחק גדול. אדרבה, הרב דיכובסקי

להחמיר, הואיל והלידה היא אירוע שנמשך זמן קצר יחסית וסכנתו רחוקה, ולכן הצורך בעידוד אינו חיוני כל כך".

[יש לשים לב: אמנם המחבר לא הכריע כדעה שהביא (בצורה לא מדויקת) בשם הרב שלמה דיכובסקי שליט"א, אך הוא מאפשר לסמוך עליה: "הרוצים להקל יש להם על מה לסמוך". אך לפי המבואר למעלה, האמת היא שאין להם על מי לסמוך! (כי הרב דיכובסקי דיבר רק בנסיבות חריגות בהן יש חשש מוחשי לשלומה). בנוסף, המחבר עצמו (שם בהערה, וכן: שם ג, ח והערה 12, עמ' 72-73) מיקל בדבר לגבי חולה סופני ופצוע מסוכן (ונמצא שאין לו על מי שיסמוך)].

70 וזה לשון הרב שלמה דיכובסקי שליט"א (תחו"מין כג, תשס"ג, עמ' 237): "...מאותו טעם נראה לי שאם האשה הכורעת ללדת דורשת בתוקף שבעלה יחזיק בידה בעת הלידה (דבר שהוא בעייתי מבחינת הלכות נדה) ונראה לעין שהיא זקוקה לכך לצורך רגיעתה הנפשית, אזי יש מקום להתיר זאת. הדברים אמורים במקום שנראה בעליל שלא מדובר בפינוק יתר, אלא בחדרה אמיתית ובחשש לשלומה של היולדת (וממילא גם ליילוד). אכן אם יחבוש הבעל כפפה רפואית דקה על ידו (עצה זו ניתנה בכנס של מכון פוע"ה, עפ"י הפ"ת יו"ד קצה, יז), תהיה הבעיה ההלכתית קלה בהרבה. מובן שאין להתיר מגע אף באופן זה כשאין בכך כל צורך רפואי".

ובהמשך הדברים (שם עמ' 240): "יש לשוב ולהדגיש: הדברים אמורים רק במקום שיש חשש אמיתי לשלומה של היולדת ולפי הוראת רופא. הדברים אינם אמורים במקרה של פינוק יתר וללא הוראת רופא", (וכ"ה שם בסיכום).

הדברים נדפסו גם ב'אסיא' עה-עו, שבט תשס"ה [יט, ג-ד], עמ' 118 (עם הבדלי עריכה קלים), ושם נוסף: "אדגיש במפורש, שהדברים אמורים רק כאשר קיימת בעיה אמיתית שלא ניתן לפותרה בדרך אחרת. ברור שאם אמה או אחותה נמצאות במקום, אזי אין מקום להתיר. אבל כאשר אין אפשרות כזו, או שהיולדת מתעקשת ולא ניתן להרגיעה בדרך אחרת, יש מקום להתיר". עכ"ל הרב דיכובסקי, [וע"ע מנחת יצחק ח"י פז, ד, וספר פוע"ה, ח"ג, סד, כג, עמ' 198, וש"נ].

71 וזאת מלבד העובדה שבנידון של יולדת מדובר על נגיעה, שאולי אין בה תאוה, אך ודאי שיש בה חיבה (וכבר עמדו על כך במנחת יצחק ח"ה כז, אשרי האיש יו"ד ח"א כט, ב, תחומין שם עמ' 240, ועוד. וראה גם במקורות שציין המחבר). [וקל וחומר שאין זה דומה לרופא הטרוד באומנותו, שהקלו רבים מהאחרונים (ראה דרכי תשובה סי' קנז ס"ק ח), ואכמ"ל].

עצמו קורא לחנך "זוגות צעירים בטרם נישואיהם, וכן במהלך קורסי הכנה ללידה הניתנים במהלך חודשי ההיריון, להכיר בחומרת האיסורים" (שבמגע גופני בזמן לידה). ע"ש⁷².

די בדוגמאות אלו בכדי להראות את המשמעות החמורה של הבאת דברי פוסקים בצורה לא מדויקת, ואת האחריות הכבדה המוטלת על מחברי ספרים פופולאריים להיזהר בדבריהם שבעתים.

הערה נוספת

עד כה עסקנו בדיון לגופם של הנידונים ההלכתיים כשלעצמם. אולם יש להעיר ג"כ על 'דרך הפסיקה' של המחבר, ולעמוד על אחד ההבדלים בינה ובין דרך הפסיקה המקובלת בישראל מדורי דורות.

בדברי המחבר מצויים 'חידושים' גדולים וקולות מפליגות בהלכות נדה החמורות, ובראשם ה'חידוש' לתלות ב'ספק מכה' בבדיקה פנימית; וכן ה'חידוש' (שפרסם בעיתון⁷⁰) שניתן לתלות במכה גם אם יש סיכוי קטן (10%) בלבד שהדימום מקורו במכה. מ'חידושים' אלו גוזר המחבר מסקנות מעשיות במקרים רבים ושכיחים (דימום לאחר בדיקה רפואית, דימום בנוכחות התקן-תוך-רחמי, דימום לאחר הסרת הבתולים).

בחלק הראשון של המאמר הוסבר בהרחבה שמדובר בפסיקה שגויה המנוגדת לדברי הפוסקים; אך יש לדעת, שמלבד זאת, מדובר בגישה הלכתית המנוגדת לדרך הפוסקים, וזאת משום שהמחבר הסתמך על קולות מחודשות, באיסורי תורה, מבלי ביסוס רציני⁷³, חרף העובדה שמדובר בקולות מחודשות ומופלגות מאד, ושיש להן השלכות מעשיות למקרים רבים, בחשש כרת.

לעומת זאת, דרך הפוסקים לחפש ראיות חזקות וברורות לסברותיהם (ובפרט כאשר

72 במאמרו ב'אסיא' (שם) הוסיף הגר"ש דיקובסקי שליט"א, לגבי האפשרות ש"הנשים ידרשו זאת מהבעלים גם כשאין לכך צורך רפואי אמיתי": "השמירה על הגבולות הרצויים היא חלק ממלחמת היצר הקבועה, שכולנו שותפים לה".

73 המחבר ותלמידיו לא הציגו ראיות ומקורות ל'פסיקות' מחודשות אלו (וראה לעיל הערה 5).

סומכים עליהם לבדם למעשה), ולהימנע מלהקל באיסורי תורה אלא מכוח נימוקים מוצקים ומבוססים היטב⁷⁴.

בנוסף, דרך הפוסקים להיזהר בחידושים מופלגים להקל, גם כשיש להם הוכחות ונימוקים חזקים בגופי הסוגיות ובסברות הלכתיות ולמדניות, ולחפש 'חברים' גדולי תורה התומכים בפסקתם⁷⁵, ולא להקל על דעת עצמם בלחוד, וזאת אפילו כשמדובר בגדולי הפוסקים ובתקיפים שבהם.

ודבר זה מצוי ושכיח ברבות מתשובות הפוסקים, המתנים את ההיתר בכך שיצטרפו אליהם

74 למשל, ראה שו"ת **תרומת הדשן** (ח"א סי' נז) שכתב: "...אמנם נראה דמאד היה כנגד סברת הלב, דשני מינים שניכרים בהפרדתם חתיכות גדולות שמונחים יחד, דיהא ברירה שייכא בהו, דלשון המרדכי פרק כלל גדול לא משמע הכי, דכתב הלכך יזהר אדם מיני פירות שנתערבו בו, משמע דווקא כשהם מעורבים ואינם ניכרים, אבל בכה"ג אע"ג דאין כל מין ומין מסודר בפני עצמו, מ"מ לא מיקרי מעורב. אפס הואיל וכתב בסמ"ג, שהבורר פסולת מתוך האוכל, ואפילו בורר לאלתר חייב חטאת, **אין לחלק ולהקל בלא ראייה ברורה**", (דבריו נפסקו להלכה **בבית יוסף** ובהגהת **הרמ"א** או"ח שי"ט, ג).

גם אם נניח שמדובר בדוגמה מיוחדת, ולעיתים הפוסקים סמכו על סברות להקל גם באיסורים חמורים, אך, בניגוד לדרכו של המחבר, הם נהגו כך רק כשהיה להם סברות מוצקות וחד-משמעיות או כשיש להם ביסוס ראייתי משמעותי.

וראה גם שו"ת **נודע ביהודה** (מהד' תניינא יו"ד סי' קא סוף ד"ה ואני מחזיק): "...וכל זה אני כותב דרך פלפול אבל חלילה לסמוך על זה כלל אף לצרף לקולא אחרת עד שיזכני ה' למצוא בש"ס ופוסקים הראשונים אולי אמצא איזה סמך לזה". וע"ש בהמשך. ואע"פ שהביא שם כמה מקורות לכך, בגמרא ובפוסקים, מ"מ סבר שאין די בזה, ואכמ"ל. וע"ש שו"ת **חת"ס** יו"ד סי' קעא.

(וכן כאשר חכם חולק על פוסקים קדומים וחשובים, עליו להביא **ראיות המקובלות לחכמי דורו**, ראה **רא"ש** שנהדרין פ"ד סי' ו, שו"ת **רבי בצלאל אשכנזי** סי' א ד"ה ואני אומר, ואכמ"ל בזה).

75 וראה **בית יוסף** (יו"ד סי' רמב, ד) שאחר שהביא דברי **הירושלמי** (נדה פ"ב ה"ז), **שרבי חנינא** לא הורה בדבר שלא שמע מרבו ג' פעמים עד שצירף לדבי יוחנן וריש לקיש עמו, והוסיף: "מכאן יש ללמוד כמה יש ליזהר מלהורות בדבר שאינו ברור לו מאד, עד שיצרף עמו חכמי העיר". והוסיף **בבדק הבית** בשם **רבינו ירוחם** בשם **הרמ"ה**: "מתי סומכים על המתיר? כשיש ראיות מן התורה או מדברי סופרים ואין מכוון להראות פנים בתורה שלא כהלכה..." ע"ש.

[וראה גם שו"ת **שואל ומשיב** (מהד' קמא ח"ב סי' יד (ד"ה בדבר השו"ב), שכתב בתו"ד בהתבסס על הב"י הנ"ל, ש"ראוי [לחכם] לאסוף כל הלומדים והיראים ולהראות להם כל טעמיו..." ע"ש (שבזה מונע מחלוקת וניצול מטעות)].

וראה **שולחן ערוך** (ח"מ י, ב): "כל מי שבא לידו דין ומדמהו לדין אחר שבא לידו כבר ופסקו, ויש עמו בעיר גדול ממנו בחכמה ואינו נמלך בו, הרי זה בכלל הרשעים שלבם גם בהוראה". והוא הדין לעניין איסור והיתר (**או"ת** שם ס"ק ג, הובא להלכה **בנתיבות המשפט** חידושים שם ס"ק א, **וערוך השולחן** שם ב. וראה **ברכי יוסף** יו"ד סי' רמב ס"ק ו-ז, וש"נ).

עוד כמה מגדולי הדור, ובפרט בענייני עגונות, גיטין, יוחסין וכיו"ב, אך מצאנו כן לא מעט גם בנושאים אחרים⁷⁶, ובפרט בהלכות נדה⁷⁷ ובשאר ההלכות הנוגעות לקדושת הבית היהודי.

ולפיכך יש להתפלא מאד על המחבר, שבספרו מתיר לרבים כמה הוראות חמורות ביותר (הן בדיני נדה החמורות וכנ"ל, והן בדין השחתת שז"ל, שהאריכו חז"ל והפוסקים, חכמי המוסר והמקובלים, בחומרתו), וכל זאת מבלי לבסס דבריו כדבעי ומבלי לקבל הסכמה מחכמי התורה שבדור⁷⁸.

76 למשל, ראה ט"ז יו"ד ס' קסג סוף ס"ק ד (בעניין ריבית); **פתחי תשובה** יו"ד ס' רלב סוף ס"ק ד, בשם שו"ת **חת"ס** יו"ד ס' רכה (בדיני שבועות); **פתחי תשובה** יו"ד ס' שסג ס"ק ד, בשם **קריית מלך רב** למהר"י נבון (בעניין הנאה ממצבה); **פתחי תשובה** יו"ד ס' שכ ס"ק ד בשם שו"ת **חת"ס** יו"ד ס' שיז (בעניין מכירת מבכרת); שו"ת **חוות יאיר** ס"ס נט, קיב, קפד, רכא (ועוד רבות); שו"ת **נודע ביהודה** מהר"ד קמא יו"ד ס' סז (בדין חרם); שו"ת **טוב טעם ודעת** מהדורא תליתאי ח"א ס"ס קסג (בעניין תולעים בכבד); שו"ת **בית שלמה** חו"מ ס"ס פג (צוואת שכיב מרע וספק מומן יתומים עניים); שו"ת **שואל ונשאל** ח"ד יו"ד ס' נג-נד (בענייני סרכות באונה).

77 למשל, ה' **נודע ביהודה** (מהר"ד קמא יו"ד ס' סד, הובא ב**פתחי תשובה** יו"ד ס' קצח ס"ק טז) נימק וביסס הכרעה מסוימת להקל בדיני חציצה, אך לא סמך על הכרעתו למעשה עד שיסכימו עמו שני רבנים. וראה שו"ת **נודע ביהודה** מהר"ד קמא יו"ד ס' מג (וכן סוף ס' מד, מו, נה, ועוד; ומהר"ד תניינא יו"ד ס' ס"ס צט, קא, קב, קיב, קיד). וראה שו"ת **רע"א** (מהר"ד קמא ס"ס ס, צח, ועוד), שו"ת **חת"ס** יו"ד ס' ס"ס קנד (ועוד מקומות), שו"ת **בית יצחק** (יו"ד ח"ב ס' יג), שו"ת **דעת כהן** ס' קא (בדיני מקוואות), **פתחי תשובה** יו"ד ס' קפז ס"ק ד (בשם תשובת **חמדת שלמה**), ואכמ"ל בזה. וראה **דרכי תשובה** ס' קצא ס"ק מח (בשם **החסד לאברהם** למהר"א תאומים); וע"ע **דרכי תשובה** שם ס"ק מז ("...כבר כתב ב**פתחי תשובה** [יו"ד ס' קפז ס"ק ז וס' קצא סוף ס"ק ז] בזה בעניין הקרטי"ן שצריכין שאלה מגדולי הדור...", וראה לעיל הערה 47).

78 והשווה למשל לתשובת **מהרש"ם** (ח"ג ס' רסח), שדן להתיי להוציא זרע להפריית מבחנה, לזוג שאינם יכולים להוליד בדרך אחרת, וסיים: "...וגם בזה לא התרתי רק בשעה כבר עשר שנים ולא ילדה ויבוא ל ידי גירושין. והתירה התורה למחוק שמו בשביל השלום. אבל מחומר האיסור רצוני באופן שיסכימו עוד ב' רבנים יראי ד', ושלא לעשות מעשה רק עפ"י חקירת חכם וירא ד' אשר יראה העניין שהוא שעת-הדחק גדול וכתורה יעשה. ע"ש. **ועוד כתב** (שם בהערה) לגבי נידון אחר (תשמיש ע"י כיס מנוקב, כשיש סכנה בהיריון): "...ובכ"ז מצד חומר האיסור אינני אומר אלא להלכה ולא למעשה רק אם יסכימו עוד ב' רבנים מובהקים בתורה ויר"ש אז אצטרף עמהם, כדי שלא להבדיל בין איש לאשתו, ע"ש.

ויש לשים לב, מדובר על הגאון **מהרש"ם** ז"ל, הנודע בכוחא דהיתרא, ושהיה נחשב לפוסק הדור לאחר פטירת רשכבה"ג הגרי"א ספקטור מקובנה זצ"ל, ובמקום צורך גדול מאד (למנוע גירושין), ואעפ"כ נזהר מלהורות כן מחמת "חומר האיסור" (של הוצאת זרע), כלשונו, עד שיצטרפו אליו שני רבנים יר"ש (ומה נאמר ומה נדבר, שמחבר 'פניני הלכה' הפליג 'להתיר' הוצאת שז"ל בכמה אופנים, מבלי צורך גדול כ"כ, ומבלי שיסכימו עמו חכמי התורה שבדור, ד' ירחם).

וזאת מלבד שכבר כתבו הפוסקים⁴⁷ שבהוראות חמורות כעין אלו, אין לרב ומורה-הוראה רגיל להורות, אלא רק לפוסקים המובהקים בישראל, ואסור לאדם מישראל לסמוך בזה על הוראת חכם רגיל (אלא עליו להביא את השאלה בפני גדולי הדור), וכפי שהוזכר לעיל בסוף החלק הראשון.

נספח

"חלילה לנו לזלזל ולהקל ראש באיסור כרת של נידה"- תלמידי הגר"ע יוסף זצ"ל

בספר פניני הלכה טהרת המשפחה (עמ' 55), כתב המחבר בשם הגאון הרב עובדיה יוסף זצ"ל, שלמרות שמקור הדימום המצוי לאישה בעלת התקן נתון עדיין במחלוקת הרופאים, יש להקל לכל אישה בעלת התקן תוך רחמי מכל סוג שהוא שמצאה דם על עד בבדיקה פנימית עד שיעור ראייה. וכן במאמר שפרסם בעיתון בשבע כתב המחבר: "כל עוד הרופאים מסופקים אפילו יש סיכוי של עשרה אחוזים בלבד שהדם שנמצא בבדיקה פנימית הוא מחמת פצע שההתקן גרם ברירת הרוחם טהורה" וחידש מדעתו שאפילו בספק של עשרה אחוז שיש בכלל מכה ניתן להקל בבדיקה פנימית עד שיעור ראייה וכתב שכן עולה מדברי הרב עובדיה.

הדברים הובאו לבירור לפני רבני בית ההוראה יחוה דעת' בשכונת הר נוף בירושלים, תלמידיו המובהקים של הגר"ע יוסף: בנו הגאון הרב דוד יוסף, הגאון הרב דניאל גודיס והגאון הרב גדעון בן משה. הרבנים התבקשו להשיב האם אכן יצא היתר כזה מתחת ידו של הגר"ע זצ"ל? הרבנים הכחישו את הדברים מכל וכל ואף טרחו להוציא מכתב ארוך בנושא.

תמוז התשס"א

בס"ד

נתבקשתי מכמה תלמידי חכמים לעיין במה שכתב בספר פניני הלכה (טהרת המשפחה פ"ב הי"ד) הואיל והרב המחבר נתלה בזה על דברי מרן הראש"ל רבינו עובדיה יוסף ז"ל בספרו טהרת הבית ח"א (עמ' רסז).

(צילום ראשית מכתבו של הג"ר דניאל גודיס שליט"א)

הג"ר דניאל גודיס כתב מאמר של חמישה עמודים לדחות באופן גמור את הדברים שנכתבו בספר פניני הלכה בשם הגר"ע.

הג"ר דוד יוסף הוסיף בכתב ידו: "עברתי על כל הנ"ל והנני מעיד נאמנה שכן דעת אאמו"ר מרן צדוק"ל ומעולם לא התיר חס ושלום כיוצא בזה כפי שטענו בשמו, וגם בדבריו שבטהרת הבית לא מבואר היתר בזה כלל והדברים פשוטים וברורים".

זכרתי לך כל הנהגותי ודרכי.
נא לי שכן דעת אאמו"ר מרן צדוק.
וגדולתו לא סתירה או בכיוצא בזה אצלי
בשטח. וגם בדבריו שבטהרת הבית לא
מבואר היתר בזה כלל והדברים פשוטים
וברורים.
דוד יוסף

הג"ר גדעון בן משה כתב גם הוא מכתב בכתב ידו: "נמצאנו למדים שדעת הגר"ע יוסף זיע"א היתה להחמיר בזה בודאות, ופשוט שאי אפשר "לפרש" דברי מחבר ספר נגד מה שהוא אומר בעצמו בפיו לפרש דבריו, ולכן דברי המקל בזה דחויים מעיקרם ואין לסמוך עליהם כלל ועיקר... וחלילה לנו לזלזל ולהקל ראש באיסור כרת של נידה".

הנהגותי ודרכי.
זכרתי לך כל הנהגותי ודרכי.
נא לי שכן דעת אאמו"ר מרן צדוק.
וגדולתו לא סתירה או בכיוצא בזה אצלי
בשטח. וגם בדבריו שבטהרת הבית לא
מבואר היתר בזה כלל והדברים פשוטים
וברורים.
דוד יוסף

הנהגותי ודרכי.
זכרתי לך כל הנהגותי ודרכי.
נא לי שכן דעת אאמו"ר מרן צדוק.
וגדולתו לא סתירה או בכיוצא בזה אצלי
בשטח. וגם בדבריו שבטהרת הבית לא
מבואר היתר בזה כלל והדברים פשוטים
וברורים.
דוד יוסף

”...וקיימו וקבלו חכמי הדור לשמור ולעשות ככל
האמור במטבע הקצר **שולחן ערוך והגהת רמ”א**.
ולדעתי אין ספק כי הכל בכתב מיד ה’ השכיל על
ידם, כי קושיות רבות שהקשו עליהם אחרונים
ותירצו בדרך חריף ועמוק, וכמו כן כללו במתק
וקוצר לשונם דינים הרבה, ולאין ספק שלא כוונו
להכל כי איך היה אפשר לרב המלאכה מלאכת
שמים שהיה עליהם, ומי הוא הגבר שיעשה חיבור
על כל התורה לקוח מכל דברי הראשונים ואחרונים
ולא יכבד עליהם מלאכה מלאכת שמים, רק רוח
ה’ נוססה בקרבם להיות לשונם מכוון להלכה בלי
כוונת הכותב, וחפץ ה’ בידם הצליח. ולכן ח”ו לומר
’קים ליה’ נגד הכרעת המחבר ורמ”א... וכן ראוי
להורות בלי פקפוק..”

(**אורים ותומים**, קיצור תקפו כהן, ס”ס קכג)